

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Leonida Razpotnik

Naslov naloge: Skupine za samopomoč v Domu Tisje

Kraj: Ljubljana

Leto: 2008

Število strani: 72

Število tabel: 0

Število grafov: 11

Število slik: 0

Število prilog: 3

Število bibl. opomb: 0

Mentorica: doc. dr. Vesna Leskošek

Deskriptorji: dom, stari ljudje, skupine za samopomoč, osamljenost, druženje

Povzetek:

Domsko varstvo je ena izmed oblik oskrbe ljudi na starost. Odločitev za odhod v dom pogosto v največji meri bolezen. Stari ljudje težko sprejemajo spremembe, prehod v dom je lahko zelo stresen. V domu se stanovalci lahko počutijo osamljene. Ena izmed možnosti za preprečevanje osamljenosti so skupine za samopomoč. V njih si ljudje najdejo prijatelje, družbo. Skupine so priložnost za prenašanje znanj iz generacije v generacijo. V raziskavi sem se osredotočila na pozitiven vpliv skupin na počutje stanovalcev, hkrati sem opazovala druženje stanovalcev na posameznih enotah v domu. Poskušala sem podati vpogled v vedenje stanovalcev, predvsem v to, kako se družijo.

Title: Groups for self help in Dom Tisje

Descriptions: home, elderly people, groups for self help, loneliness, gathering.

Abstract: Nursing home is one of the options of providing care for elderly people. Taking a decision for nursing home is most frequently connected to illness. Knowing that elderly people do not accept changes easily, on the contrary this can cause stress in many cases. One of the options to avoid loneliness are so called self-help groups. In groups one makes friends, associates and shares experiences. This is also a way of transmitting knowledge from a generation to generation. In my research I was observing people who were gathering in different units of Dom Tisje. I researched their way of associating and behaving in self-help groups.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO
LJUBLJANA

DIPLOMSKA NALOGA

SKUPINE ZA SAMOPOMOČ V DOMU TISJE

Mentorica: doc. dr. Vesna Leskošek

Leonida Razpotnik

Ljubljana 2008

Marinka Mali BELI KOSTANJI

Tam nekje še naprej od Litije,
tam nekje še naprej od Šmartna,
tam je Dom Tisje, kjer na pomlad
tudi za nas, v Črnem Potoku
beli kostanji cveto.

Pred domom je potok, velikokrat v meglo zavit.
Ko vetrič zapiha – meglice prežene med smreke
zelene, le obronki posameznih dreves v hribčke
razporejene – se dvigajo visoko nad vas
in kot pastir svojo čredo – veter meglo
proti Savi prežene.

Stemni se, popoldne je – nevihta se bliža,
kot bele goske deževne koprene, vihar od reke Save
prižene, da bi bile trave še bolj temno
zelene, rože zaliva, drevesa opere, potoke napolni,
pod streho smo varni – bojimo se le bolečine,
samote in toče ledene.

(nekaj verzov iz pesmi, ki jo je napisala stanovalka Doma Tisje)

PREDGOVOR

V svojem diplomskem delu z naslovom Skupine za samopomoč v Domu Tisje sem pozornost posvetila stanovalcem Doma Tisje. Slovenija je ena izmed dežel, ki se nezadržno stara. Življenjska doba prebivalstva se podaljšuje, rodnost upada. Način življenja v sodobni družbi, ne dopušča še skrbi za stare in bolne starše, tako da je odločitev za domsko varstvo najpogosteje edina rešitev za starega človeka, ali vsaj najcenejša.

Domsko varstvo starih ljudi v Sloveniji opravljajo po Zakonu o socialnem varstvu javni socialno varstveni zavodi – domovi za starejše občane (splošni in kombinirani) kot javno službo in zasebni zavodi s koncesijo. Storitve institucionalnega varstva v domovih za stare ljudi obsegajo vse oblike pomoči, s katerimi se upravičencem po zakonu nadomešča ali dopolnjuje funkcijo doma ali lastne družine, zlasti bivanje, organizirano prehrano, varstvo in zdravstveno varstvo.

Odhod od doma in namestitvev v domu predstavlja za starega človeka velik stres. Od posameznika do posameznika je odvisno, kako ta stres prenese. Nekateri ljudje se vsaj navidezno prilagodijo na življenje v domu, marsikdo tega ne prenese. Vsaka institucija ima svoja pravila in le ta so večinoma napisana v korist njej. Posameznik se v instituciji pogosto izgubi.

Skupine za samopomoč v domovih za stare ljudi so poskus preseganja pravil institucije, so obrat k človeku, k njegovem bistvu, njegovi neponovljivosti, k temu, kar on je. V diplomski nalogi sem poskušala prikazati pozitiven vpliv skupin na stanovalce, kljub temu, da v domu skupaj bivajo stari ljudje, se med seboj pogosto ne poznajo. Mnogi izmed njih so si pridobili družbo, prijatelje, šele z vključitvijo v skupine. Hkrati pa sem želela prikazati posamezne izseke življenja na posameznih enotah v domu.

KAZALO DIPLOMSKE NALOGE

SKUPINE ZA SAMOPOMOČ V DOMU TISJE

PREDGOVOR

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD.....	4
1.1 Staranje, predsodki, ageizem.....	4
1.2 Demenca – bolezen starih ljudi.....	7
1.3 Stiske starih ljudi po vselitvi v dom.....	7
1.4 Stiske svojcev.....	10
1.4.1 Najpogostejše stiske svojcev pri oskrbi starega človeka v domačem okolju.....	11
1.4.2 Stiske svojcev po odhodu starega človeka v dom.....	12
1.5 Institucionalno varstvo starih ljudi.....	13
1.6 Druge oblike varstva starih ljudi.....	15
1.7 Institucija dva svetova iste ustanove.....	18
1.7.1 Svet uporabnikov institucije.....	18
1.7.2 Svet osebja.....	19
1.8 Oblike nadzora v instituciji.....	20
1.8.1 Nadzor osebja nad stanovalci.....	21
1.8.2 Medsebojni nadzor stanovalcev.....	21
1.9 Preprečevanje nasilja in zlorab.....	22
1.9.1 Socialno delo v Domu Tisje.....	23
1.9.2 Prostovoljstvo v Domu Tisje.....	25
1.9.3 Skupine za samopomoč.....	26
1.9.4 Pomen skupin za samopomoč v Domu Tisje.....	27
1.9.5 Kratka zgodovina Doma Tisje.....	28
2 PROBLEM.....	30
3 METODOLOGIJA.....	31
3.1 Vrste raziskave.....	31
3.2 Spremenljivke.....	31

3.3	Populacija.....	32
3.4	Merski instrumenti.....	32
3.5	Zbiranje podatkov.....	32
3.6	Obdelava in analiza podatkov.....	33
4.	REZULTATI IN RAZPRAVA.....	34
4.1	Podatki o populaciji.....	34
4.2	Status.....	35
4.3	Število let preživetih v Domu Tisje.....	35
4.4	Razlogi za prihod v dom.....	36
4.5	Največja težava pri preselitvi v dom.....	37
4.6	Vključitev v skupine za samopomoč v domačem kraju pred prihodom v dom.....	38
4.7	Razlogi za vključitev v skupine za samopomoč.....	38
4.8	Občutek izboljšanja življenja, počutje po vključitvi v skupino.....	39
4.9	Občutek sprejetosti v domu.....	39
4.10	Razširitev kroga prijateljev po včlanitvi v skupine za samopomoč.....	40
4.11	Druženje članov skupine izven delovanja skupine.....	40
4.12	Druženje stanovalcev v domu.....	41
4.13	Analiza dogajanja v skupini za samopomoč Vrtnica.....	42
4.14	Druženje na posameznih enotah.....	43
5	POSKUSNA TEORIJA.....	46
6	SKLEPI.....	50
7	PREDLOGI.....	52
8	LITERATURA IN VIRI.....	53
9	POVZETEK.....	57
10	PRILOGE.....	58

KAZALO GRAFOV

4.1	Spol in starost anketiranih.....	34
4.2	Status anketiranih.....	35
4.3	Leta preživeta v Domu Tisje.....	35
4.4	Razlogi za prihod v dom.....	36
4.5	Največja težava pri vselitvi v dom.....	37
4.7	Razlogi za vključitev v skupine.....	38
4.8	Občutek izboljšanja življenja, počutje po vključitvi v skupino.....	39
4.9	Sprejetost v domu.....	39
4.10	Razširitev kroga prijateljev.....	40
4.11	Druženje članov skupin izven delovanja skupin.....	40
4.12	Druženje stanovalcev v domu.....	41

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 Staranje, predsodki, tabuji, ageizem

Staranje je proces, ki se začne že ob rojstvu. Čeprav se v mlajših starostnih obdobjih ne zavedamo sprememb, ki prihajajo z leti, se vsi staramo že od tistega trenutka, ko smo se rodili. Do tridesetega leta te spremembe označujemo kot razvoj in zorenje, po tej starosti pa prihaja do dodatnih sprememb, ki pomenijo počasno in normalno slabšanje vseh organskih sistemov. Ta pojav imenujemo senesenca. Senesenca vpliva na to, da se poveča občutljivost za različna obolenja. To je zadnja stopnja v razvoju organizma. (Hooyman, Asuman Kiyak 1993, cit. po Milošević Arnold, 2005:2)

Staranju smo podvrženi vsi. Stara se ves organizem, posamezni organi različno hitro. Prvi znaki staranja se pojavijo že med tridesetimi in štiridesetimi leti starosti. Starostni znaki, ki vplivajo zlasti na človekov zunanji izgled, povzročijo, da se človek zaradi njih slabše počuti in se prične v skladu s tem tudi obnašati. Primeri: redčenja las, kožnih peg, neurejenega zobovja, sivenja las, pojavljanja gub. Pogosto slišimo rek: »Star si toliko, kolikor se počutiš.«

Ni zanemarljiv vpliv videza na počutje posameznika in s tem povezano doživljanje starosti. Skozi zgodovino so se razvili različni pogledi na starost, nekateri imajo starost za čas izgub tako na telesnem kot na duševnem področju, spet drugi starost idealizirajo kot čas modrosti, sproščenosti, čas ko človek sprejme samega sebe.

V Sloveniji razbija predsodke o starosti zlasti dr. Manca Košir, ko zase pravi, da je ambasadorica radostnega staranja. Dr. Manca Košir (2007) piše: »A upam se starati, telesu ne delam sile s tem, naj bo drugačno, kot je po naravni danosti. Ne mučim ga in trpinčim, temveč prijateljujem z njim in ga poslušam, kaj mi pripoveduje o jetrih in ledvicah, o srcu in pljučih, gledam kožo zgubano in jo imam rada, položim dlan na utrujene oči in jih razumem, kadar imajo meglen vid«.

Znamenja staranja so naslednja (Stoppard, 2004: 19):

- manjša aktivnost
- povečanje teže (tudi maščobni plašč okoli pasu in trebuha, značilen za srednja leta)
- pešanje življenjske moči
- bolečine
- lovljenje sape
- utrujenost
- težave s spanjem
- pešanje spomina in slabše intelektualne zmožnosti
- manjša živahnost
- pešanje spolne moči.

Staranje se razlikuje od človeka do človeka. Z leti se človeški organizem vse težje prilagaja na strese, poškodbe, bolezni. Okrevanje traja dalj časa. J. Kostnapfel (1999;116) piše, da v procesu normalnega staranja nastopijo nekatere značilnosti in pojavnosti. Prikaže se duševna utrujenost, za ustvarjanje je manj zagona, interes se zoži, pojavi se privlačnost za rutino. Spomin opeša, zlasti za sveže dogodke – kratkoročni spomin. Prilagajanje oslabi, starostnik vztraja v preteklosti, za novosti je manj dovzeten. Čustva bledijo, kaže se labilnost in ambivalentnost ter pojavlja se emocionalna inkontinenca. Poznamo več vrst starosti:

- kronološka starost je dejanska starost po koledarju.
- biološka starost je ohranjenost organizma glede na starost in pravilno delovanje telesa.
- psihološka starost, koliko stari se počutimo. (Hojnik Zupanc;1997:3)

Zdrava prehrana z veliko sadja in zelenjave, z ribami, manjša prehranjenost, gibanje, izogibanje stresu, slabim razvadam, optimistična naravnost, redna telesna aktivnost ter prakticiranje duhovnosti podaljšujejo življenje. Danes se zdi nekaj grdega in sramotnega, če priletnega človeka imenujemo star človek. In vendar je beseda star povsem nevtralen izraz za tretje obdobje življenja, enako kakor beseda mladost za prvo ali srednja leta za drugo. (Ramovš, 2003:53)

V naši evropsko-ameriški družbi se starost tabuizira. Nihče ne bi bil rad star. Kult telesa, kultura videza, ki jo razširjajo mediji skozi reklame, retuširanje slik manekenk in filmskih zvezd, da se prikrijejo telesne pomanjkljivosti, razcvet plastične kirurgije, razna pomlajevanja, ki imajo svoje dvomljive učinke, nam dopovedujejo, mlado in popolno je lepo. Če telo ni popolno, če je necelo, potem je tudi človekova notranjost necela, ranljiva in fragmentirana. (Zaviršek, 2000: 229)

»Zelo rada gledam fotografije obrazov. Veliko lepše kot vse fotografije z lepotnih tekmovanj, se mi zdijo fotografije obrazov starih ljudi. Obrazi polni gub, govorijo o mnogih sledih, ki jih je na njih pustilo življenje. Govorijo o radostih in skrbeh, govorijo o življenju, ki je prav zaradi minevanja še bolj dragoceno«. (Metka Klevišar, 2005; 76)

Ageizem (starostnizem) je diskriminacija starostnih skupin. Je izločanje starih ljudi iz družbenega življenja zaradi koledarske starosti. V glasilu sivih panterjev (1996) je ageizem takole opredeljen (Pečjak, 2007:94,95):

- je diskriminacija, ki temelji na koledarski starosti
- je nazor, da ljudje prenehajo biti individuumi, potem ko preživijo določeno število let
- je določanje sposobnosti in vloge na podlagi koledarskih let
- je proces sistematičnega stereotipiziranja in diskriminacije ljudi samo zato, ker so stari.

Izvor ageizma je najbrž podoben izvoru rasizma in podobnih diskriminacij. Najprej je to odziv na občutek ogroženosti. Starejših ljudi je čedalje več in mlajše generacije se čutijo ogrožene zaradi njihovih potreb in zahtev. (Pečjak, 2003:96) Ageisti so pogosto tudi iz vrst poklicev, ki se ukvarjajo s starimi ljudmi, saj svoje izkušnje z najbolj bolnimi in ranljivimi starostniki posplošujejo na vse. Najustreznejša atmosfera za razmah ageizma med zdravstvenimi delavci so prav gotovo domovi za stare, kjer bivajo najbolj bolni stari ljudje.

1.2 Demenca – bolezen starih ljudi ?

Ena izmed najpogostejših boleznih, ki jo povezujemo s starostjo je demenca. Z leti se tveganje za obolevnost povečuje, zato med ljudmi prevladuje mišljenje, da je demenca normalna spremljevalka starosti, vendar to ne drži. Potrebno je razlikovati normalno starostno pozabljenost od demence. Pozabljenost v zgodnejših letih praviloma ne pomeni bolezni. Odvisna je od stresov, hitrega načina življenja, depresij ter drugih bolezni. J. Kostnapfel (1999; 120) ugotavlja: »Demenca predstavlja tisto duševno bolezen, pri kateri se pojavi prehitro propadanje možganskih celic in atrofija možganske substance«.

Demenca je kronična, napredujoča degenerativna možganska bolezen. A. Kogoj (2007;15) dodaja, da vključuje motnje mnogih višjih živčnih dejavnosti, kot so spomin, mišljenje, orientacija, razumevanje, računanje, sposobnost učenja, sposobnost besednega izražanja in presoje. Njena najpogostejša oblika je Alzheimerjeva demenca, med pogostejše oblike demence sodi tudi vaskularna demenca. Demenca lahko pokaže svoje začetke v srednjem življenjskem obdobju, jasneje se izrazi v starosti. Pomembna dejavnika tveganja sta starost in družinska obremenjenost. Simptome bolezni lahko omilimo in razvoj bolezni zavremo, če vse življenje skrbimo za boljše splošno zdravje in možgansko kondicijo. Demenco je potrebno začeti zdraviti, ko je še v blagi obliki in ne čakati z zdravljenjem, ko že napreduje. Praksa je nasprotna, ljudje poiščejo pomoč šele takrat, ko bolezen že zelo napreduje in pričanja vplivati tudi na življenja bližnjih.

1.3 Stiske starih ljudi po vselitvi v dom

Skoncentrirano bivanje starih ljudi v domu ni naravno človeško okolje. Naravno je, da živijo skupaj ljudje različnih starosti. V domu se srečujejo predvsem stari ljudje in uslužbenci. Otroci prihajajo na obisk k svojim starim staršem, ali kot prostovoljci. V vsakem obdobju življenja mora človek poskrbeti, da je intenzivno osebno povezan vsaj z enim pozitivno usmerjenim človekom iz vsake generacije: z enim mladim, enim srednjih let in enim starim. (Ramovš, 2003; 86)

Z upokojitvijo, odhodom otrok od doma, vdovstvom, stari ljudje postajajo vse bolj osamljeni. Stari svet, ki so ga bili vajeni se jim vse bolj umika, novega ne želijo spoznati, ker jim je preveč nerazumljiv in nedosegljiv. Novih tehnologij kot je znati uporabljati računalnik in poiskati informacije v medmrežju se naučijo le redki. Največ elektronsko nepismenih oseb je med starimi ljudmi. S prihodom v dom stanovalci izgubijo večino vsakdanjih socialnih stikov. Nekateri svojci redno obiskujejo starše, drugi pozabijo nanje. V najslabšem položaju so tisti stari ljudje, ki bližnjih svojcev nimajo. Socialna mreža prijateljev se jim z odhodom v dom pogosto pretrga, saj so tudi prijatelji stari in potrebujejo prevoz, uporaba javnih prevoznih sredstev predstavlja prevelik napor ali strošek tako za stanovalce kot njihove prijatelje. Izguba okolja, ki ga je navajen, v katerem se znajde, je zelo težka. Včasih je že preselitev v dom usodna za dementnega človeka.

Vsak človek je navezan na svoj dom, na predmete, ki so mu ljubi. Ljudje se med seboj razlikujemo v načinu svojega življenja. Te razlike segajo od načina prehranjevanja, skrbi za osebno higieno, do intimnega doživljanja sveta in ljudi. Osebni prostor se skrči na posteljo, nočno omarico, omaro za oblačila in en stol. Miza je v sobah skupna. Kako »razdeliti mizo«, da je ne bo zasedala samo ena stanovalka, tista, ki je že dlje časa v sobi, ali tista, ki je psihično ali fizično močnejša?

Stranišče je skupno za dva do štiri ali celo več ljudi. Hudo je, kadar nekdo vzame odvajalo in se mu zelo mudi, drugi pa zaradi obstipiranosti sedi na skupnem stranišču. Ponižujoče je iskati drugo prosto stranišče, saj te tam morda čaka jezen stanovalec, ki ima rad čisto in ima slabe izkušnje z raznimi gosti, ki zaradi bolezenskih stanj ali slabih higienskih navad vse umažejo, da je potem potrebno iskati snažilko, ki bo znova počistila. Enoposteljnih sob je malo, če že obstajajo, so dražje.

Stari ljudje ne želijo obremenjevati svojcev, saj vedo, da tudi mladi težko živijo. Plače so nizke, stroški se večajo. Doplačevanje oskrbnine za marsikoga predstavlja velik strošek. Da razpolagajo s premoženjem, ki so ga pridobili starši se jim zdi samoumevno.

Uskladiti se s sostanovalcem, ki ga vse moti, ali pa navija svoj radio do skrajnih meja glasnosti je prava umetnost. Najti nove prijatelje v domu, navezati stik s kom, ki si ga že od

prej poznal, se zdi lažje, ni pa nujno, da si ta oseba želi tvoje družbe? Morda to ni več isti človek, ki si ga poznal? Bolezen je naredila svoje. Sprašujejo se: *»Bom tudi jaz tak?«*

Potrebno je navezati stik z osebjem. Osebje se hitro menja, dopoldan se seznaniš s tremi, od katerih si pozabil dve imeni, popoldan sta dve drugi, ponoči tretji. Informacij je naenkrat preveč, od časov obroka, do označevanja perila in skrbi: *»Bom dobil vse svoje nazaj?«*

Pogosto se naredi napako, ko se staremu človeku kupi vse novo za v dom, od glavnika do spodnjega perila. Ko mu prinesejo oblačila nazaj iz pranja jih ne prepozna in trdi, da so mu njegove ukradli, zamenjali. Slab občutek v njem pa se stopnjuje. Stari ljudje imajo pred domovi veliko predsodkov, to velja za najstarejše, ki se še spomnijo hiralnic iz pred druge svetovne vojne ali kmalu po njej. Mlajši upokojenci iz generacij, ki so hodile v vrtec, šole, internate, življenje v institucijah nekoliko bolj poznajo, zato odhod v dom lažje sprejemajo. Ljudi je pogosto strah institucionalnega nasilja. Predvsem institucionalnega umirjanja nemirnih stanovalcev z nevroleptiki in uporabe ovirnic.

»Če si v domu priden, si lahko dolgo, nič ti ni hudega, če pa delaš po svoje ti dajo tablete (pomirjevala), po njih kmalu greš«. (Janez, umrl pri triinosemdesetih letih, ni živel v domu)

Kdor ima za sabo slabo izkušnjo v zvezi z zdravstvom, jo posplošuje in je toliko bolj preplašen, ker se zaveda, da bo po vsej verjetnosti v domu bival vse do svoje smrti. *»Predjamski grad«* je posmehljiv vzdevek za Dom Tisje, tako se šaliijo ljudje izven doma. Stanovalcem doma se ne zdi smešno. Včasih predsodki ljudi, ki nikoli niso prestopili praga kakšnega doma za stare naredijo še največ škode. V ljudeh se utrjuje misel, kako strašna je usoda za tiste starostnike, ki so morali v dom. Nikoli pa jih ne gredo obiskati in se prepričati, kako živijo.

»Ne morem iti v dom, niti na obisk, tisti ljudje tam, se mi preveč smilijo.« (Maja, 22. let)

Pogost stavek, s katerim ljudje odrinejo misel na lastno starost. Če oseba ohrani tako stališče do svoje starosti je misel na dom v resnici neznosna. *»V vseh domovih zaznavam čuden »duh«.*

Vonj po starosti. Kdor živi ali dela v domu tega ne zazna. Mene moti.» (Boris, 63 let) Gospod ima » sposobnost«, da zavoha starost. Verjetno gre za njegov strah pred starostjo.

»V domu ne bi mogla delati, ljudje bi se mi preveč smilili. Občudujem tiste, ki lahko.« (Marija, 40 let) Tudi v tej izjavi se zdi, da je delo v domu nekaj takega, kar naj bi le redki zmogli. *»Kadar srečam sosedo, ki dela v domu jo vedno lepo pozdravim. Nikoli se ne ve, kdaj jo bom potreboval.«* (Anton, 41 let)

Čakalne dobe za sprejem v dom so dolge do treh let. Nepredstavljiva je stiska svojcev, ki iščejo namestitev za svoje starše in se soočajo z dejstvom, da je čakalna doba v domovih tja do treh let ali več, takrat res ne škodi kako poznanstvo.

1.4 Stiske svojcev

Skrbeti za starega in bolnega človeka v družini ni enostavno. Redke so družine, ki to zmorejo. V tradicionalnih družinah na podeželju, kjer živi skupaj več generacij je to lažje izvedljivo. Uskladiti službene obveznosti, skrb za lastne otroke, še z nego staršev je zelo težko. Ponavadi ena izmed oseb v družini prevzame nase večino skrbi za bolnega, najpogosteje je to ženska. Zaradi pretiranih obremenitev lahko pride do zdravstvenih težav negovalca. V družini se pričnejo pojavljati nesoglasja in nestrpnosti, ki lahko privedejo celo do zlorabe starega človeka. Prav tako so svojci lahko prizadeti zaradi odhodov njihovih bližnjih v dom. Pogosti so občutki krivde. Najtežje je tistim svojcem, katerih staršem se je že tako krhko zdravstveno stanje po preselitvi v dom še poslabšalo.

1.4.1 Najpogostejše stiske svojcev pri oskrbi starega človeka v domačem okolju

V primerih, ko se staremu človeku zdravstveno stanje postopno slabša, se njegova družina lažje prilagodi na spremembe. Popolnoma drugače je, če se sprememba v zdravstvenem stanju zgodi nenadoma. Oseba, ki prevzame odgovornost za nego in oskrbo nima več svojega prostega časa, vedno mora biti na voljo, dosegljiva. V skrajnih primerih negovalec niti ne more iz hiše, ne da bi ta čas kdo poskrbel za bolnega. Na ta način se lahko družina popolnoma osami.

Do nesoglasij v družini pride pogosto zaradi preprirov, kdo bo opravil določena dela povezana z nego, pri izrabi prostega časa prihaja do določenih omejitev, težko je uskladiti odhod na dopust. Odnosi v družini se zlasti zapletejo, če družinski člani med seboj niso bili složni glede sprejete odločitve, da bodo za starega človeka skrbeli doma. Oseba se zaradi bolezenske spremenjenosti obnaša drugače, kot jo je bila družina navajena.

»Za mamo imam občutek, kot da se iz mene norčuje. Nobene hvaležnosti mi ne pokaže, ko skrbim za njo.« (Marina, 55. let, skrbi za dementno mamo na svojem domu)

Negovalec za svoje delo ne dobi pohvale, njegovo delo se jemlje kot samo po sebi umevno. Nepoznavanje bolezni lahko nego še oteži, tako se nekatere bolezenske reakcije razlaga kot nagajanje, hudobijo itd. Pomoč bolnemu zahteva tudi telesne obremenitve, kot so dvigovanje iz postelje, obračanje, veliko več je pranja, čiščenja. Osebe, ki skrbijo za bolne obolevajo za psihosomatskimi boleznimi. Poseben problem predstavljajo tudi arhitektonske ovire v stanovanjih, vrata so preozka za osebo na vozičku, moteči postanejo pragovi, stopnice.

»Tako sem bila utrujena, da sem spala dva dni nepretrgoma, ko sem oddala taščo v dom. Zadnji mesec pred njenim odhodom v dom sem bila že popolnoma izčrpana.« (Anica, 60 let, več let skrbela za bolno taščo)

»Živa duša mi ni verjela, da je z mojo ženo tako hudo. Ko so hčerke prihajale domov na obisk se je normalno vedla. Ves čas so mi govorile, da pretiravam. Verjeti so mi začele, ko smo imeli koline in so jo videle nesti začimbe in sol v omaro med robce.« (Lojze, 83 let, živel z dementno ženo)

Negovalcem manjka psihološke opore, večkrat imajo občutek, da jim okolica ne verjame.

1.4.2 Stiske svojcev po odhodu starega človeka v dom

Svojci imajo pogosto občutke krivde, ker so dali svoje starše v dom. Starši jim lahko odkrito očitajo: *»Ko si se rodil, sem zaradi tebe pustila službo, zdaj ko tvoj oče potrebuje nego, ga daješ v dom.«* (Stavek, ki ga je izrekla mati svojemu sinu, ko se je odločil, da bo dal bolnega očeta v dom.)

Naj bo starejši doma ali v domu, je treba vedeti, da imajo drugi člani družine pravico do svojega življenja. Ni se samo družina dolžna prilagoditi starejšemu, ampak se mora tudi on prilagoditi potrebam družine. Priti mora do soodločanja in pogajanja. (Mesec, 2003:128) Svojci so lahko zelo obremenjeni in kar nekaj časa je potrebno, da predelajo svoje občutke, zlasti hudo je svojcem, katerih starši so oboleli za demenco. Demenca prizadene tako obolele, kot njihove svojce.

»Mama zna poimenovati oba moja brata, še za bratovega psa ve, kako mu je ime, le moje ime je pozabila. Pravi, da sem Štefan.« (Andrej, 41 let)

Zelo pomembna je vloga socialnega delavca, da pomaga svojcem pri sprejetju njihovih čustev. Gre predvsem za pogovore, čustveno oporo, empatijo in izobraževanja svojcev o bolezni demenci. Pogosti strahovi svojcev se skrivajo v vprašanjih osebju, če v domu za njihovega človeka lepo skrbimo, dobi dovolj za piti, ga kdo nahrani, ko le ta sam ne zmore, ga obračamo v postelji, da ne bo dobil preležanin? Nekateri ne verjamejo osebju in isto nato preverjajo pri stanovalcih, drugi si ne upajo vprašati temveč izražajo neko nedoločljivo slabo voljo.

Delo z družinskimi člani ne sme biti »planirano« oz. usmerjeno po nekem posebnem programu, temveč naj poteka preko vsakdanjih stikov, tako da se bodo svojci počutili čimbolj integrirane v institucijo – in ne le kot »dodatek« osebju pri nudenju pomoči ostarelemu stanovalcu. (Hojnik-Zupanc, 1994: 11)

1.5 Institucionalno varstvo starih ljudi

Zakon o socialnem varstvu v 16. členu (Ur.l.RS, št.36-4257/04) določa, da institucionalno varstvo obsega vse oblike pomoči v zavodu, drugi družini ali drugi organizirani obliki, s katerimi se upravičencem nadomeščajo ali dopolnjujejo funkcije doma in lastne družine, zlasti pa bivanje, organizirana prehrana in varstvo ter zdravstveno varstvo. Institucionalno varstvo starejših – splošni socialni zavodi, to je domovi za stare ljudi imajo v Sloveniji dolgo tradicijo. Prvi domovi so nastali konec 19. stoletja, največ jih je nastalo po drugi svetovni vojni. So ena izmed oblik življenja ljudi na starost. Odločitev za domsko varstvo povečini pogojujejo slabo zdravstveno stanje posameznika, družinske in socialne razmere, nezmožnost skrbeti sam zase.

Namen institucije je maksimalno zadovoljiti potrebe, ki si jih posameznik ne more več zagotoviti individualno (Mali, 2007: 32). Institucionalno varstvo starih ljudi je v Sloveniji najbolj razširjena oblika skrbi za stare ljudi. Preko sedemdeset domov imamo v državi, preostale v zasebni lasti s koncesijo. Standardi oskrbe in bivanja so si med seboj podobni. Dolgo časa je bilo domsko varstvo starih ljudi najpogostejša rešitev za starega človeka. Po osamosvojitvi Slovenije je z novim konceptom socialnega varstva prišlo do večje ponudbe storitev in izvajalcev, hkrati se je povečala vloga posameznika pri odločanju in reševanju socialnih stisk ter težav. Odprle so se nove možnosti kot: pomoč na daljavo, dnevni centri, varovana stanovanja, pomoč na domu, oskrba v drugi družini.

V domovih, kakršni prevladujejo pri nas je populacija stanovalcev zelo raznolika tako po zdravstvenem stanju, kot po zmožnosti samooskrbe oziroma psihofizične kondicije. V istem domu, celo na istem oddelku imamo stanovalce, ki so duševno in telesno zdravi, kot tudi stanovalce, ki le še vegetirajo. Odhod v dom je lahko za starega človeka zelo stresen, saj ljudje preselitev v dom odlagajo do trenutka, ko samostojnega življenja ne zmorejo več. Pogosto odločitev za dom ni odločitev stanovalca temveč njegovih svojcev.

Najtežje prenašajo sprejem v dom ljudje, ki so radi živeli po svoje, ljudje, ki so poprej živeli v skupinah, novo sobivanje lažje prenašajo. Občutek, da je star človek izločen iz prejšnjega življenja, je lahko zelo stresen. Adaptacija domskemu načinu življenja je proces, ki traja dolgo časa. (Mali, 2007, 34)

Idealno bi bilo, če bi stanovalci živeli v enoposteljnih sobah, kjer bi ohranili svojo zasebnost in način svojega življenja. Malo je možnosti, da se bosta stanovalca, ki prihajata iz popolnoma različnih socialnih okolij, različnih prepričanj, načel, obremenjena vsak s svojimi zdravstvenimi težavami, med seboj razumela. Najtežje se je prilagajati na spremembe v starosti, sprejeti sobivanje s tujim človekom je najbrž stresno. Pogosto v domovih manjka kotičkov, kamor bi se star človek lahko umaknil, če bi želel biti sam. To je najbolj izrazito na tako imenovanih »enotah za demenco«. Dementen človek se zaradi svoje prostorske, časovne in vsebinske dezorientiranosti ne more prosto sprehajati po domu in njegovi okolici. Uporaba »urice« za na roko, ki registrira odhod iz doma v obliki zvočnega signala v kontrolni sobi nekoliko olajša življenje manj dementnim stanovalcem, medtem, ko je pri težkih demencah gibanje oseb omejeno v okviru enote in to zlasti na dnevni prostor. Do tega pride, ker lahko dementna oseba po sobah dela »škodo«, se uleže na tujo posteljo, razkoplje posteljnino, išče po koših za smeti ostanke hrane, si le to tlači za obleko ali v usta, neustrezno opravlja osnovne fiziološke potrebe. V dnevnem prostoru je pod nadzorom osebja, vendar tudi v družbi vsaj petnajst bolj ali manj podobno zmedenih oseb, kakšne zasebnosti seveda ni. Novi prostorski normativi sicer določajo manjše bivalne enote za stanovalce z demenco ter prostorsko ureditev, ki naj bo po funkcionalnosti čimbolj podobna stanovanju. Pretirana pomoč osebja pri aktivnostih, ki jih stanovalec ne glede na svoje zdravstveno stanje še zmore, vendar jih opravi počasi in »nenatančno« povzroči, da njegova zmožnost samooskrbe drastično upade kmalu po prihodu v dom.

»Ne dajaj ji »lavorja« vse bo polila!« Ukaz starejše, »izkušene« delavke mlajši, ko je le ta hotela ponuditi umivalnik z vodo in krpico, da bi se gospa sama umila po obrazu, ko je to še zmogla. *»Pustite, bom rajši jaz, namesto vas. Bo hitreje!«* Stavek, ki se ga pogosto uporabi, ko na enotah ni zadostnega števila osebja, kar je povezano s podhranjenimi normativi, ki veljajo v domovih za stare.

V institucijah, pa naj bodo to vrtci, šole ali domovi za stare ljudi se uporablja posoda iz materialov, ki se ne razbije. Paradoks te posode je, da »izziva« neustrezno vedenje. Ker se ne razbije, se večkrat dogodi, da jo kdo v trenutku čustvenega izbruha tudi kam vrže. V Domu Tisje smo pred štirimi leti uvedli porcelanasto posodo za čas kosila tudi na enote. (V glavni

jedilnici, kjer se hranijo najbolj pomični stanovalci, je bila že ves čas.) Poskusno smo jo začeli uvajati na enoti Vrtnice, kjer je bilo tej ideji osebje najbolj naklonjeno. Največ pomislekov s strani osebja je bilo, da se bo posoda razbila zaradi nerodnosti stanovalcev. Nekaj članov osebja je izražalo bojazen, da se bo razbita posoda zaračunavala njim. S ponosom lahko zapišem, da se v štirih letih na enoti Vrtnice ni razbil niti en kos posode. Uspešno izveden poizkus na enoti Vrtnice je botroval uvedbi porcelanaste posode na preostale enote, vključno z enoto Spominčice, kjer živi največ dementnih stanovalk. Bolničarke, ki delajo na tej enoti so mi zaupale, da odkar se hrana streže v porcelanastih posodah stanovalke bolj pazijo na lepo vedenje pri mizi. Še tako dementen ali »neprilagojen« stanovalec se je pogosto ob obisku zdravnika ali župnika lepo obnašal. Kako to, sem večkrat razmišljala, a razlaga je verjetno le ena. Prihod nekoga od zunaj, lep, spoštljiv nagovor je obrodil sadove.

1.6 Druge oblike varstva starih ljudi

Dnevno varstvo, dnevni center – ponudba, ki jo nudijo domovi za stare. Lahko je organizirano kot samostojni dnevni center. Starega človeka se dnevno pripelje v dom, kjer preživi določeno število ur. Dobra stran te ponudbe je, da človek še živi doma, vsaj noč prespi v svoji postelji. Ta oblika je dobra za osamljene stare ljudi, ki še ne potrebujejo zahtevne zdravstvene nege, najdejo družbo ali se namensko vključijo v kakšno aktivnost, napr. delovne ali fizioterapije. Primer dobre prakse, je gospa, ki hodi vsako sredo v Dom Tisje, da se udeleži skupine za samopomoč, petja v domskem pevskem zboru, če je potrebno opravi še, zdravniški pregled. Slaba stran dnevnega varstva je izpostavljanje starega človeka vsakdanjem prevažanju. Vprašanje je, če vpliva menjava okolja na starega človeka pozitivno?

Pomoč na domu – tudi ta možnost je draga v primeru z domsko oskrbo. Izvajajo jo Centri za socialno delo in je storitev socialne oskrbe. Oseba, ki pride nuditi določeno pomoč pride za uro do največ štiri ure dnevno, dvajset ur tedensko, ostanejo pa še ostale ure dneva, ko je človek prepuščen samemu sebi oziroma svojcem. Skrb za bolnega starega človeka ni enostavna, če je prepuščena samo enemu negovalcu, se le ta lahko hitro preobremeni. Pri starih ljudeh gre ponavadi za multimorbidnost, kar vso nego še oteži. Dobra stran je, da človek ostane doma. Storitev se prilagodi potrebam posameznega upravičenca in obsega:

- gospodinjsko pomoč
- pomoč pri vzdrževanju osebne higiene
- pomoč pri ohranjanju socialnih stikov.

Družinski pomočnik – je oseba, ki invalidni osebi nudi pomoč, ki jo potrebuje. Družinski pomočnik je lahko oseba, ki ima isto prebivališče kot invalidna oseba, oziroma eden od družinskih članov invalidne osebe.

Družinski pomočnik invalidni osebi nudi pomoč v skladu z njenimi potrebami in interesi, zlasti skrbi za:

- nastanitev, nego, prehrano in gospodinjska opravila
- zdravstveno oskrbo preko izbranega osebnega zdravnika
- spremstvo in udejstvovanje v različnih socialnih in družbenih aktivnostih (kulturne, športne, verske, izobraževalne)
- omogoča, da zakoniti zastopnik, če ga invalidna oseba ima, opravlja svojo funkcijo.

Družinski pomočnik ni dolžan kriti materialnih stroškov za življenje invalidne osebe.

Varovanje na daljavo – je možnost, ki jo danes ponuja telekomunikacijska in video oprema za namen štiriindvajset urnega varovanja oseb in premoženja. Z namestitvijo posebej prirejenih aparatov na domu uporabnika je možno zagotoviti večjo stopnjo varnosti. Varovanje na daljavo je umeščeno med storitve socialnega servisa in je samoplačniško, se pravi, dosegljivo premožnejšim ljudem.

Oskrbovana stanovanja – so namenjena osebam, ki:

- so stare nad 65 let
- so zaradi starosti ali pojavov, ki spremljajo starost, nesposobne za samostojno življenje brez pomoči druge osebe
- jim preostale psihofizične sposobnosti omogočajo, da z redno organizirano pomočjo drugega in zagotovljenim zdravstvenim varstvom,
- ohranjajo zadovoljivo duševno in telesno počutje in samostojnost v bivalnem okolju, tako, da jim ni potrebno popolno institucionalno varstvo v zavodu.

Socialna oskrba v oskrbovanem stanovanju na željo uporabnika obsega:

- pomoč pri vzdrževanju osebne higiene in izvajanju dnevnih opravil, na primer pomoč pri oblačenju, slačenju itd.
- varstvo in pomoč pri ohranjanju socialnih stikov, kamor sodi: vzpostavljanje socialne mreže z okoljem, s prostovoljci in s sorodstvom, spremljanje upravičenca pri opravljanju nujnih obveznosti, informiranje ustanov o stanju in potrebah upravičenca.

Upravičencem mora biti tudi zagotovljena možnost uporabe celodnevne nujne pomoči preko klicnih centrov za pomoč na daljavo. Obseg in vrsta oskrbe se prilagodi potrebam in željam posameznega upravičenca. Tudi oskrbovana stanovanja so namenjena premožnejšim ljudem, saj je potrebno plačati najemnino, tekoče stroške ogrevanja, komunalne storitve, porabo vode, elektrike, telefon ter poskrbeti za hrano. Če si želijo stanovalci socialne oskrbe, jo tudi plačajo.

Socialni servis – obsega pomoč pri hišnih in drugih opravilih. Ne sodi v javno službo. Storitve obsega prinašanje pripravljenih obrokov hrane, nakup in prinašanje živil ali drugih potrebščin, priprava kurjave, nabava ozimnice, pranje in likanje perila, vzdrževanje okolice stanovanja, temeljito čiščenje in popravila v stanovanju, opremljanje, organiziranje in izvajanje različnih oblik družabništva, pedikuro, storitve za nego telesa in vzdrževanje videza, nega hišnih živali, nadzor jemanja zdravil, varovanje in nadziranje stanja uporabnika preko noči.

Stanovanjske skupine - s kontinuirano pokritostjo, kjer je osebje prisotno štiriindvajset ur na dan. Zagotovljena je hrana, nega in včasih tudi okupacijske dejavnosti.

Stanovanjske skupnosti – večja stanovanja ali manjše hiše, z več spalnicami, skupnimi prostori. Osebje občasno prihaja, stanovalci živijo v veliki meri samostojno.

Oskrba v drugi družini – storitev institucionalnega varstva v drugi družini, ki ni sestavljena iz družinskih članov upravičenca. Oskrbo sestavlja: osnovna oskrba, socialna oskrba in zdravstveno varstvo. Družine pri svojem delu potrebujejo podporo strokovnjakov.

Skupna gospodinjstva – v njih živijo ljudje, ki potrebujejo stalno pomoč nekoga drugega pri vsakdanjih opravilih. Ponavadi so lastniki stanovanj, ki k sebi vzamejo nekoga, ki jim je pripravljen pomagati v zameno za brezplačno bivanje.

Patronažno varstvo – opravlja ga patronažna služba. Patronažna medicinska sestra obravnava tako zdravega kot bolnega starostnika, njegovo ožje in širše okolje. Skrbi za ohranitev zdravja starostnika, neguje bolne starostnike in zazna njihove socialne potrebe. Pomembno je dobro sodelovanje patronažnih medicinskih sester in socialnih delavcev.

1.7 Institucija – dva svetova iste ustanove?

Vsaka institucija ima dva svetova, svet uporabnikov institucije in svet osebja.

1.7.1 Svet uporabnikov institucije

Preselitev v dom za stare ljudi pomeni več, kot le preselitev iz enega v drug kraj. V obdobju vselitve se mora star človek sprijazniti z vsemi stranmi novega okolja. Bolj se mora sam prilagajati »domu«, kot se »dom« prilagaja njemu. V vsaki starosti je to težaven proces. (Kastenbaum, 1985: 102)

Dom, ustanova, institucija – prostor, kjer se poskuša zadovoljiti vse potrebe starega človeka. Vse ustanove – nekatere bolj, druge manj – zajemajo čas in zanimanje svojih članov. Tistim ustanovam, ki zajemajo tako rekoč vse vidike posameznega življenjskega kroga (delo, zabavo, rekreacijo itn.) prav zaradi totalnega zajetja Goffman pravi totalne. (Flaker, 1998;18)

Vsaka institucija ima svoj ritem. Osebje prihaja v službo ob določeni uri. Vstajanje iz postelj, umivanje, oblačenje je prilagojeno času jutranjega obroka. Cilj je pripraviti čim več stanovalcev za obrok v jedilnici oziroma dnevnih prostorih po oddelkih. Dopoldan je večinoma strukturiran.

Aktivnosti fizioterapije in delovne terapije so večinoma v dopoldanskem času. Po kosilu gredo nekateri stanovalci počivat do malice, ki ji čez nekaj ur sledi večerja. V lepem vremenu stanovalci radi posedajo pozno v večer na klopcih pred domom. Dom Tisje ima poletni in zimski delovni čas in s tem tudi letni in zimski čas obrokov ter dve izmeni za glavne obroke, v razmiku pol ure. Na ta način se pridobijo dodatne ure za stanovalce, da so lahko dlje časa pokonci. Stanovalci, ki niso odvisni od pomoči osebja sami odločajo o odhodu v posteljo. Stanovalci, ki so odvisni od pomoči osebja težje odločajo o svojem odhodu v posteljo, tu in tam se naredijo izjeme, vendar gre večina stanovalcev spat, ker se delovni čas popoldanski izmeni izteka in je nočni izmeni fizično neizvedljivo še pomagati stanovalcem v postelje.

1.7.2 Svet osebja

Osebjne dnevno prihaja v institucijo in živi izven doma. Osebjne v Domu Tisje nosi zaščitne obleke, ki niso standardne kot v ostalih domovih in bolnišnicah, ampak čim bolj podobne civilni obleki, ki se jo nosi doma. Na oblačilih so identifikacijske kartice na katerih je napisano ime, priimek in delo, ki ga posameznik opravlja. Uniformiranost delovne obleke krepi socialne pregrade med bolniki in osebjem in predstavlja nadvlado, nadzor ter ustvarja distanco. Nadomešča jo civilna obleka, ki pomeni stopnjo k zbliževanju in partnerskem odnosu. (Keršič Ramšak, 2008: 41)

Stanovalci imajo največ stika z osebjem, ki je na nižji hierarhični lestvici (strežnice, bolničarke, zdravstveni tehniki), medtem ko imajo manj stika z vodilnim osebjem, zaradi tega vodilno osebjne večkrat v očeh stanovalcev deluje dobrohotno. Zaposleni z nižjo izobrazbo v instituciji imajo manjše možnosti samostojnega odločanja, kar je povezano s kompetencami v okviru delovnih mest. Želja po pridobivanju novih znanj je velikokrat povezana tudi s stopnjo izobrazbe posameznika.

Kadrovski normativi, ki so zelo nizki v primerjavi z normativi, ki veljajo v slovenskih bolnišnicah, velikokrat ne dopuščajo poglobljenega in pristnega stika s stanovalci. Stiki se zreducirajo na opravljanje konkretne aktivnosti pri stanovalcu. Osebjne stanovalce nadzira.

Nadzira njihovo zdravje, čustvene reakcije, skrb za telesno higieno, način oblačenja in jih razlaga največkrat kot simptome določenega obolenja. Način dela, klimo posameznega oddelka določajo delavci, ki imajo najdaljši delovni staž v instituciji. Novo sprejeti član osebja potrebuje čas, da se ritmu oddelka prilagodi in se vključi v delovno skupino. Dokler novo sprejeti član osebja ne zavzame do stanovalcev določene distance lahko pride v konflikt z delavci z daljšim delovnim stažem, ker ne razume delovanja institucije in se ga stiske stanovalcev dotaknejo, vsaj taka je bila moja izkušnja.

1.8 Oblike nadzora v instituciji

V zadnjem času se v domovih uveljavljajo koncepti s področja socialnega dela, medtem ko je v preteklosti prevladoval medicinski model obravnave. Še vedno je več zaposlenih s področja zdravstvene nege, kar zavira uveljavljanje konceptov socialnega dela. Miselnost in rutina dela zaposlenih v institucijah se spreminja počasi. Za zaposlene v zdravstvu še vedno velja stroga hierarhija odnosov, kar je povezano s kompetencami. Primer hierarhije: glavna sestra – vodja tima – sestra na oddelku – bolničarka – strežnica. Tudi osebje je izpostavljeno nadzoru nadrejenih ter hkrati nadzoru uporabnikov in njihovih svojcev, ki primerjajo način dela različnih izvajalcev, ki se dnevno menjajo na enotah. Stanovalci se povečini odločajo za življenje v domu, ker potrebujejo pri življenjskih aktivnostih pomoč drugega, ni pa nujno, da potrebujejo nadzor nad vsem svojim življenjem.

1.8.1 Nadzor osebja nad stanovalci

Osebje skrbi za stanovalce. Izvaja aktivnosti zdravstvene nege in oskrbe. Pogosto gre v skrb za stanovalce predaleč. Pretirana pomoč v aktivnostih, ki jih stanovalec še zmore, nadzor nad njegovo hojo, odhodi z enot, lahko povzročijo, da svoj strah pred poškodbami stanovalca, pa če so utemeljene ali ne, prenese tudi na stanovalca, ki počasi začne dvomiti o svojih sposobnostih, krog njegovega gibanja pa se prične nevarno zoževati na enoto ali v skrajnih primerih le na pot do stranišča. Včasih osebju pomoč, ki si jo nudijo stanovalci med seboj ni všeč. Nekateri člani osebja se čutijo ogroženi in poskušajo na timskih sestankih pri vodilnih osebah določenega stanovalca tudi očrniti, da se pretirano vmešava v njihovo delo, da se bo nap. z njegovim hranjenjem povzročila zadušitev tudi če ne gre pri stanovalcu za motnje požiranja. Strah pred nepredvidenimi zapleti, pogosto zaradi slabih izkušenj osebja je lahko tisti, ki sproža tako ravnanje. Stanovalci si pomagajo med seboj iz čisto človeških vzgibov. Dober je občutek, da si še nekomu potreben. Zaradi zahtev zavarovalnice po opazovanjih psihičnih stanj stanovalcem, ki imajo psihiatrično diagnozo, se pri predaji službe kopičijo podatki, ki lahko tudi posegajo v intimo stanovalca. V našem domu so podatki zaščiteni z geslom in nepooblaščenemu nedostopni, je pa seveda od spretnosti in taktnosti osebja odvisno, kako se bo določeno obnašanje opisalo in kako je varovano pred nepooblaščenimi osebami. Dokumentiranje prinaša tudi večji kadrovske normativ. Znajdemo se v začaranem krogu. Brez popolne in natančne dokumentacije se izgubi kader, ki ga je že tako in tako premalo. Kdaj je opazovanje skrb in kdaj nadzor? Potegniti črto in to dvojico razmejiti ni lahko. Osebje nima enostavnih nalog. Če bo stanovalec padel v sobi in ga nihče nekaj ur ne bo našel, se bo za posledice dogodka okrivilo delavke na enoti, ker jih ni nič skrbelo zanj. Lahko pa je nadzor ponoči ali podnevi tudi moteč. Odvisno od posameznika do posameznika, kako to sprejme. Nekateri stanovalci si želijo pogostih obiskov osebja v sobah, saj se na ta način počutijo varnejše.

1.8.2 Medsebojni nadzor stanovalcev

Stanovalci skrbijo drug za drugega. Če je kdo potreboval pomoč in sam ni zmožek poklicati, se je hitro našel nekdo, ki mu je pomagal. Redki so bili primeri, ko je sostanovalec ignoriral

pomoči potrebnega. Vsakdo se zaveda lastne ranljivosti. Lahko pa pride tudi do formiranja »grešnega kozla« na enoti, ki postane kriv za razne spodrsaljaje. Gre predvsem za odpor stanovalcev do drugačnosti. V skrajnih primerih so se pritožbe stopnjevale do te mere, da so stanovalci želeli, da se takega človeka odstrani iz njihove sobe, enote. Velikokrat se je zgodilo, da je oseba, ki je bila nekakšen pobudnik premestitve, po odhodu moteče osebe iz sobe ali z enote kaj hitro sama postala moteča za druge.

»Po eni strani stiska ljudi med seboj povezuje, po drugi pa se v odnose in razmerja, ki jih pogojujejo zunanje okoliščine, marsikdaj naselijo tudi boleča in nepredelana doživetja, ki bremenijo oblikovanje iskrenih, pristnih in trajnih odnosov. Marsikdaj težave zaradi različnih pogledov in vizij skupnost razbijajo in ji jemljejo življenjsko moč, ki je v dolgotrajnih stiskah še kako potrebna.« (Gerjolj, 2006;274). Opazen je tudi vpliv socialnega statusa v odnosu do drugačnosti. Bolj izobražene gospe ali preproste kmečke ženske s podeželja so drugačnost lažje sprejele.

1.9 Preprečevanje nasilja in zlorab v institucijah

Zlorabe v institucijah so prisotne v obeh smereh tako s strani osebja do uporabnikov, kot tudi obratno. Prenizki kadrovski normativi v domovih za stare ljudi ne prispevajo k zmanjševanju tega pojava. Knific (2007:17) piše, da je treba natančno načrtovati delovne procese in zagotavljati nekatere metode dela, ki imajo varovalno funkcijo in so ob enem dobra preventiva proti izgorevanju zaposlenih. Navaja naslednje:

- spoštovanje in dosledno upoštevanje konceptov socialnega dela, ki bi jih morali spoznati in sprejeti tudi zaposleni v drugih strokah, saj so zaposleni v ustanovi s področja socialnega varstva
- omogočanje redne supervizije za negovalni in oskrbovalni kader
- zagotavljanje možnosti vstopanja pomembnega števila prostovoljcev v institucijo (šele prostovoljci zagotavljajo pogoje, ki stanovalcem omogočajo uresničevanje pravice do življenja v skupnosti). Prostovoljci namreč s svojimi dejavnostmi pokrivajo tista področja, ki jih izvajalke in izvajalci storitev v delovnem času ne uspejo;

- zagovorništvo je nujno potrebna oblika podpore stanovalcem katerih koli zavodov in bolnišnic;
- v socialnih zavodih je potrebno intenzivirati procese individualizacije pri zadovoljevanju potreb stanovalcev;
- skrbno načrtovanje in spremljanje delovnih procesov z evalvacijo in možnostjo redefiniranja ciljev skupaj z vključenimi osebami (programi razvijanja odličnosti delovnih procesov);
- redna usposabljanja za ozaveščanje o pravicah in spoštovanje ničelne tolerance do nasilja
- redno spremljanje ustreznosti normativov v socialnih zavodih.

1.9.1 Socialno delo v Domu Tisje

Prvi stik z domom je ponavadi skozi socialno službo. Socialna delavka posreduje podatke zainteresiranim ali njihovim svojcem ter jih pripravi na prihod in bivanje v domu. V domu je že nekaj let ustaljena praksa, da se gre bodočega stanovalca na njegov dom tudi obiskati. S tem se ga psihično pripravi na odhod, obenem pa dobi socialna delavka vpogled v njegovo psihofizično in socialno stanje.

Za sprejem v dom je potrebna vloga na predpisanem obrazcu, zdravniško mnenje, ki ne sme biti starejše od tridesetih dni, fotokopija veljavnega osebnega dokumenta, fotokopija pokojninske nakaznice in pisna izjava svojcev glede doplačevanja storitev. V sklop dobre priprave na dom sodita tudi obe zunanji skupini za samopomoč Šmartinke ter Optimisti, ki jo vodijo delavke doma. Skozi skupini ljudje lažje sprejemajo svojo starost, obenem pa na nevsiljiv način pridobijo določene informacije o domu. Člane obeh skupin tudi povabimo na pomembnejše domske prireditve, kot so Dan odprtih vrat, ki je organiziran v mesecu septembru, na literarne večere, ki jih prireja skupina za samopomoč Vrtnica, na Pustovanje, Martinovanje ipd. Dobro je tudi sodelovanje z obema društvoma za upokojence tako Litija kot Šmartno, saj prirejamo skupne piknike, izlete ter literarne večere in se udeležimo Občnega zbora društva. Dom ima za potrebe počitniškega varstva starih ljudi vedno na voljo dve

postelji, tako da se v času, ko gredo svojci na dopust ali v bolnišnico lahko pripelje starega človeka v dom, to bivanje je omejeno na največ mesec dni.

O sprejemu odloča Komisija za sprejem, odpust in premestitev, ki upošteva:

- vrstni red čakajočih
- zdravstveno stanje posameznika
- bližino bivališča uporabnika in njegovih svojcev
- socialno stanje.

Ob samem sprejemu je potrebno predložiti veljaven osebni dokument, urejeno zdravstveno izkaznico z dodatnim zdravstvenim zavarovanjem in zdravstveni karton. Postopek sprejema v dom je zelo pomemben, kajti lep sprejem, dobre informacije, ki jih posredujemo stanovalcem in njihovim svojcem ter čustvena podpora lahko sam prehod v dom močno olajša. Delo socialne delavke v domu obsega:

- prvo socialno pomoč
- pregledovanje, proučevanje in vodenje postopkov za socialno varstvene pomoči in družinske prejemke
- sodelovanje z zunanjimi institucijami pri reševanju obravnavanih primerov
- osebno svetovanje in nudenje strokovne pomoči
- sprejem vlog, informativni in uvajalni stiki pred sprejemom
- obisk bodočega uporabnika na njegovem domu ali v instituciji, kjer se nahaja
- sodelovanje v komisiji za sprejeme, premestitve in odpuste, priprava dokumentacije
- urejanje sprememb začasnega bivališča stanovalca
- pomoč pri vključevanju in prilagajanju novo sprejetih stanovalcev v novo okolje
- strokovno delo s stanovalci in njihovimi svojci/skrbniki
- sprejemanje pritožb in želja stanovalcev ali njihovih svojcev in skrb, da se te na pristojnem mestu obravnavajo
- vodenje svetovalnega razgovora pri reševanju konfliktov med stanovalci ter delavci doma

- urejanje vseh postopkov v primeru smrti in organizacija pokopa umrlih stanovalcev, ki nimajo svojcev
- povezovanje z ožjim in širšim okoljem, kjer dom deluje
- sodelovanje s svojci ali skrbniki in obveščanje o spremembah
- sodelovanje pri pripravi, izvedbi in evalvaciji individualnega načrta za stanovalca
- sodelovanje s strokovnimi delavci, sodelavci zavoda in izven zavoda
- oblikovanje strokovnih poročil in mnenj
- urejanje skrbništva
- uporaba individualnih in skupinskih pristopov k obravnavi
- poučevanje sodelavcev o načinih pomoči stanovalcem, svojcem
- urejanje in arhiviranje delovne dokumentacije
- koordiniranje prostovoljnega dela
- sodelovanje v skupinah za samopomoč.

1.9.2 Prostovoljstvo v Domu Tisje

Več je definicij prostovoljstva in najnovejša, ki jo postavlja Predlog zakona o prostovoljstvu v 6. členu se glasi: »Prostovoljsko delo je delo, ki ga po svoji svobodni odločitvi in brez pričakovanja materialnih koristi opravlja posameznik v dobro drugih ali za skupno javno korist.« (cit. po Blazinšek, 2007; 13)

Pojem prostovoljno izraža nasprotje neprostovoljnega, kar naj bi pomenilo ljubiteljsko, neslužbeno, neplačano, volunteersko. Poznamo neformalno in formalno prostovoljsko delo.

Neformalno je tisto za kar se dogovarjam s pomoči potrebnim sam, kadar odnos med prostovoljcem in pomoči potrebnim ureja organizacija takrat govorimo o formalnem prostovoljskem delu. **Formalno** prostovoljsko delo ima svoje zahteve ravno zaradi odgovornosti organizacije za zadovoljstvo vseh vpletenih (tako prostovoljca kot uporabnika in organizacije) in za odnose med njimi. Zato ga je potrebno organizirati in nadzirati, prostovoljce pa zanj izobraževati in podpirati pri njihovem delu. (Blazinšek, 2007: 14)

V Domu Tisje je organizirano prostovoljno delo že tretje leto. Dnevno prihajajo učenci OŠ Šmartno pri Litiji, dijaki Gimnazije in Srednje zdravstvene šole, da se družijo s stanovalci, igrajo družabne igre, jih vozijo z vozički okrog doma. Že drugo leto prihajajo v dom študentke Fakultete za socialno delo in Pedagoške fakultete. Njihov program temelji na spremljanju stanovalcev, spoznavanju in vživljanju v svet starega človeka, gre predvsem za pogovore in druženje. Ob sobotah prihajajo v dom birmanske skupine iz župnije Šmartno pri Litiji, ki pomagajo stanovalcem, da se lahko udeležijo svete maše, če si le to želijo.

Predstavniki srednje generacije so trije in ravno prostovoljcev iz te starostne skupine si naši stanovalci najbolj želijo. Njihovo število se navkljub stalnem oglaševanju, da so v domu zaželeni, ne poveča.

1.9.3 Skupine za samopomoč

Skupine za samopomoč so osebna medčloveška povezava dveh do tridesetih ljudi, ki temelji na samoiniciativi v skupni potrebi, težavi ali stiski. To je sodobna oblika nekrajevne »sosedstva« in nekrvnega »sorodstva« deloma pa tudi nadomestek v času transformacijske krize družine. Organizacijska oblika skupin za samopomoč je zelo pestra, nestabilna in neformalna, dejavnosti so usmerjene večinoma navznoter, sodelovanje strokovnjakov je neformalno ali pa ga sploh ni. Sodobne skupine za samopomoč so se začele leta 1935 z anonimnimi alkoholiki, zadnja desetletja pa v razvitem svetu naglo naraščajo. (Ramovš, 2003: 381)

V Sloveniji so se skupine za samopomoč pričele formirati konec osemdesetih let na slovenski obali in se razširile po vsej državi. Skupine za samopomoč so prepletanje generacij. Stari ljudje v njih prenašajo svoje izkušnje, modrost na pripadnike mlajših generacij. V skupinah ljudje spregovorijo o svojih stiskah, težavah, si najdejo nove prijatelje, aktivirajo svoje potenciale.

»Po mnogo letih sem spet čutila testo v rokah. To me je zelo presunilo, saj si nisem mogla predstavljati, da bom to še kdaj doživela.« (Magda, 80 let, članica skupine Ciklama)

Pobuda za ustanovitev skupin za samopomoč v Domu Tisje je prišla od direktorice Doma Tisje, Vide Lukač. Prva skupina Grajske gospe, se je začela družiti oktobra 2004, v novembru 2005 so pričele z delom naslednje skupine: Nagelj, Vrtnica, Lokvanj, Ciklama, Skalce, Molilna skupina in Skupina za ravnotežje. Skupina Grajske gospe se je preimenovala v Rožmarinke. Dom Tisje v svoji viziji poskuša nuditi stanovalcem, kar najbolj prijeten kraj za bivanje. Kljub pogostim obiskom svojcev, stanovalci večino časa v domu preživijo sami. Da bi zmanjšali osamljenost in ljudi med seboj povezali v prijateljske skupine na osnovi njihovih zanimanj smo ustanovili skupine za samopomoč. Stanovalci so se vključili v skupine glede na to, kaj jih prednostno zanima. Skupine kot so Nagelj, Lokvanj, Ciklama in Skalce združujejo stanovalce, ki radi kuhajo in pečejo ali se družijo ob družabnih igrah. Molilna skupina posveti svoj čas molitvi, medtem ko skupina Vrtnica daje prednost besedi in literarnem ustvarjanju, stanovalke v skupini Rožmarinke družijo želja po pogovoru tudi z zunanjimi gosti in petju. V letu 2006 je pričela z delovanjem skupina Zarja. V letu 2007 sta pričeli z delom dve zunanji skupini, ki jo vodijo delavke Doma Tisje in sicer Šmartinke v Šmartnem pri Litiji in Optimisti v Litiji. Obe zunanji skupini delujeta v prostorih Društva upokojencev Šmartno in Litija.

Skupine se sestajajo tedensko, skupno druženje traja od ene ure do dveh ur. Skupine vodi usposobljen voditeljski par, to so delavke doma, ki so opravile eno letno izobraževanje za vodenje skupin za samopomoč, v pomoč so jim tudi mladi prostovoljci.

1.9.4 Pomen skupin za samopomoč v Domu Tisje

Skupine za samopomoč starih ljudi imajo več učinkov:

- preprečevanje osamljenosti starih ljudi v domu
- dvig kvalitete življenja stanovalcev v domu
- ohranjanje stanovalčevih fizičnih in psihičnih sposobnosti
- nastajanje novih socialnih mrež (sklepanje novih prijateljstev)
- sprejemanje starosti
- priprava voditeljev skupin na lastno starost

- preprečevanje izgorelosti (voditeljice skupin so delavke različnih poklicev v zdravstvu in sociali)
- prepletanje generacij (vključevanje prostovoljcev kot sovoditelje v skupine)
- dvig ugleda socialne stroke
- razbijanje predsodkov pred domovi za stare ljudi
- omogoča prepletanje profesionalnega in prostovoljskega dela

1.9.5 Kratka zgodovina Doma Tisje

Graščina Črni potok (Schwarzenbach) zgrajena pred letom 1578. Prvi lastniki so bili gospodje Strassern z Rožeka na Dolenjskem. Graščina je bila postavljena na pobočje hriba, ob njegovem vznožju so kasneje zgradili gospodarska poslopja. V 17. stoletju se je v Črnem potoku zamenjalo kar šest lastnikov. Najslavnejši med njimi je bil znameniti kranjski raziskovalec in polihistor, baron Janez Vajkard Valvasor, ki je leta 1672 – poleg Bogenšperka in takrat že porušenega Lichtenberga kupil tudi Črni potok in sicer od barona Franca Alberta Kheysella. V njegovem času je bila graščina dvoipolnadstropno poslopje pravokotnega tlorisa z vhodnim stolpom na prednjem pročelju. Sedemnajst let kasneje, ko je zaradi stroškov izdaje znamenite Slave vojvodine kranjske obubožal, je graščino in posestvo prodal baronici Ani Maksimilijani Moscon. V 18. in 19. stoletju sta imeli Črni potok v lasti rodbini Apfaltrer in Lichtenberg, sredi 19. stol. ga je kupil graščak dr. Karl Wurzbach. Leta 1927 je graščina s posestvom prešla v last rodbine Medica. Med drugo svetovno vojno je bila v gradu nemška postojanka, po vojni je nova oblast grajske stavbe in pripadajoče zemljišče nacionalizirala.

16. novembra 1946 so v graščino naselili prvih triintrideset stanovalcev, to je starih in onemoglih revežev iz občinske hiralnice v Sostrem. Graščino Črni potok so preimenovali v Tisje, po vasi, kjer je bila med drugo svetovno vojno bitka. Začetki Doma Tisje so bili resnično težki, saj je tedanja oblast v grad naselila stare in onemogle reveže, ni jim pa nudila osebja, ki bi za njih skrbelo. Dodelili so jim samo eno žensko, ki jim je kuhala. Sestre usmiljenke, ki so do tedaj skrbele za njih v Sostrem pa odslovili kot nepotrebne. Že čez nekaj dni so uvideli, da je tak način oskrbovanja nemogoč, tako so se obrnili na provincialne predstojnike v Ljubljani in prosili za sestre usmiljenke.

Zapis iz kronike sester Hčera krščanske ljubezni:

»23. decembra 1946 se je vizitatorica v spremstvu sestre Asterije Glojek napotila v Črni potok. V domu onemoglih se je pokazala žalostna slika: prostori brez najnujnejše opreme, tla zamazana in polita, stare na pol polomljene postelje brez rjuh in perila. Še tisto, kar so imeli, je bilo zamazano in strgano. Bolniki so bili ušivi in garjavi. Povsod skrajno zanemarjeno! Sestri česa takega še nista videli«.(Umnik, Angelina, 2006: 8)

Čez nekaj dni sta prišli v dom prvi sestri usmiljenki iz reda Hčera krščanske ljubezni, ki so postavile temelje zdravstvene nege in oskrbe. Čez čas so se razmere izboljšale. Dom Tisje je bil v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja dvakrat dozidan. Dandanes se dom postopno in temeljito obnavlja.

2. PROBLEM

Zadnje čase se veliko govori o tem, da naj bi star človek čim dlje ostal na svojem domu, v okolju, ki ga je navajen, v katerem dobro funkcionira. Vse to je res in za vsakogar najbrž idealno, vendar je ob multimorbidnosti, ki je značilna za stare ljudi, vse potrebe zelo težko zadovoljiti na posameznikovem domu. Institucionalno varstvo se kaže, kot zaenkrat najcenejša oblika zadovoljevanja posameznikovih potreb. Slaba plat institucij je v tem, da v njej človek zelo hitro izgubi svojo identiteto in zlasti način svojega življenja. Pravila so pisana po večini v prid institucijam. Z odhodom v dom stanovalce izgubi večino svojih socialnih stikov, nove pa težko vzpostavlja. Pogosto se zgodi, da se človek v domu za stare počuti osamljenega, neslišnega, nevidnega. Skupine za samopomoč so način preseganja pravil institucije, so prepletanje generacij, so možnost za stanovalce, da si najdejo prijatelje, družbo, da ohranjajo znanja, ki jih imajo in jih predajajo naprej mlajšim generacijam.

V svoji raziskavi sem želela izvedeti več stvari, zlasti me je zanimalo, kaj je stanovalcem predstavljalo največjo težavo pri vselitvi v dom ter glavni razlog, da so se sploh vključili v skupine za samopomoč v Domu Tisje, posledično pa me je tudi zanimalo, če se je krog prijateljev v domu z vključitvijo stanovalcem tudi razširil. Opazovala sem tudi dogajanja na posameznih enotah ob približno istem času dneva, to je dopoldan od 9 do 11 h in na ta način poskušala ujeti utrip doma za stare ljudi. S svojim diplomskim delom želim pomagati tako socialnim delavcem, kot tudi drugim strokovnim delavcem pri nadaljnjem delu na področju skrbi za stare ljudi, zlasti v domovih za stare.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo opravila je bila tako kvalitativna kot kvantitativna. Kvantitativnih je bilo nekaj vprašanj (starost, spol, status, število let preživetih v Domu Tisje) Razdelila sem vprašalnik z nekaj zaprtimi in odprtimi vprašanji. Pri obdelavi podatkov zaprtega tipa vprašanj sem jih obdelala na način tabel in grafov, ker so bila vprašanja kratka, sem jih prepisala iz anketnega vprašalnika in dodala komentarje.

Najbolj so me zanimali razlogi za vključitev v skupine za samopomoč, vpliv skupin na počutje stanovalcev, razširitev kroga prijateljev v domu po vključitvi v skupine. Opazovala sem tudi dogajanje v skupini za samopomoč Vrtnica, ki je interesna skupina, saj združuje stanovalke, ki jih veseli literarno ustvarjanje ter dogajanje po enotah Doma Tisje.

Zbrano gradivo sem interpretirala na kvalitativen način.

3.2 Spremenljivke

Spremenljivke, ki so me v raziskavi zanimale so bile naslednje:

- spol
- starost
- status
- čas preživet v domu
- razlogi za življenje v domu
- največja težava pri vselitvi v dom
- vključenost v skupine za samopomoč v domu
- vključenost v skupine pred prihodom v dom
- razlog za vključitev v skupino
- vpliv skupine na življenje, počutje
- občutek sprejetosti v domu
- razširitev kroga prijateljev v domu po vključitvi v skupino

- druženje članov skupine izven skupine
- druženje stanovalcev v domu

Zanimali so me najpogostejši razlogi za odhod v dom, čas preživet v domu, status (samski, ločen, vdovec, poročen, oba zakonca v domu). Status in starost stanovalcev sem obdelala kvantitativno. Nadalje me je zanimalo, kaj je stanovalcem predstavljalo največjo težavo pri vselitvi v dom in ali so vključeni v skupine za samopomoč. Zanimali so me tudi razlogi za vključitev v skupine za samopomoč in kakšen je vpliv skupin na razširitev kroga prijateljev v domu. Zanimalo me je, če se stanovalci družijo med seboj le v okviru enot, kjer stanujejo oziroma kakšen je vpliv skupin na druženje stanovalcev v Domu Tisje. Pri opazovanju dogajanj na enotah doma pa me je zanimalo, kakšne so interakcije med stanovalci ter vpliv institucije na vedenje stanovalcev.

3.3 Populacija

Populacija so bili stanovalci Doma Tisje. Vprašalnik sem razdelila stanovalcem, ki so vključeni v skupine za samopomoč. V opazovanje dogajanj na enotah so vključeni stanovalci ne glede na to ali so vključeni v skupine ali ne. Najstarejša anketirana stanovalka je štela 95 let, najmlajša 72 let. Povprečna starost je znašala 80,4 leta.

3.4 Merski instrumenti

Merski instrumenti so bili anketni vprašalnik in opis dogajanj v skupini ter opazovanje z udeležbo.

3.5 Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala v mesecu aprilu ter maju 2008. Anketne vprašalnike sem oddala 5. maja, vrnjene sem dobila do 9. maja. 2008. Večino vprašalnikov so stanovalci rešili sami, nekateri so prosili za mojo pomoč ter pomoč sodelavke - socialne delavke Saše. Razlogi, da so prosili za pomoč so bili v njihovem slabem vidu ali težavah pri pisanju. Večina stanovalcev je bilo

veselih, ker so lahko sodelovali pri raziskavi, nekateri so bili do raziskave nekoliko nezaupljivi. Tem sem morala ozadje raziskave temeljiteje razložiti.

Dogajanje na enotah sem opazovala v mesecu aprilu ter maju 2008, na vseh enotah ob istem času dneva. Opazovala sem v času od 9 do 11h zjutraj. Dopoldanski čas sem izbrala načrtno, ker je v dopoldanskem času največ priložnosti za različne aktivnosti ter zato, ker je v tem času pokonci največ stanovalcev, tudi tisti, ki daljšega sedenja na invalidskih vozičkih ter počivalnikih ne zmorejo.

3.6 Obdelava in analiza podatkov

Podatke sem obdelala in analizirala kvantitativno in kvalitativno. Spol, starost, status, čas preživet v domu, vključenost v skupine za samopomoč doma in v domu, občutek izboljšanja življenja z vključitvijo v skupine, sprejetost v domu, razširitev kroga prijateljev v domu, druženje članov skupine izven delovanja skupine ter druženje stanovalcev med seboj v domu sem analizirala kvantitativno, medtem ko sem razloge za prihod v dom ter največjo težavo pri vselitvi v dom in razloge za vključitev v skupine analizirala kvantitativno in kvalitativno. Opazovanje na skupini za samopomoč Vrtnica sem analizirala kvalitativno, ravno tako opazovanje dogajanj po enotah.

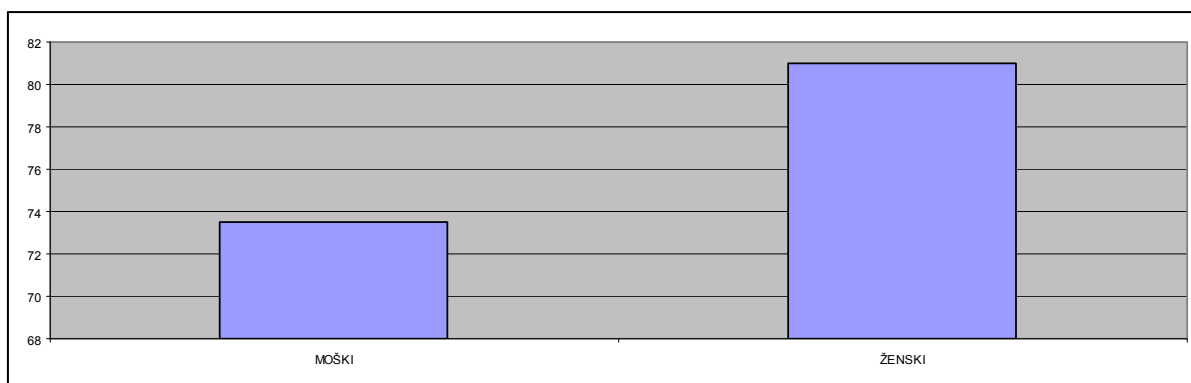
4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Poglavji rezultati in razprava sem združila v skupno poglavje. Tako so najprej zapisani dejanski rezultati posameznega sklopa, sledi kratek povzetek ugotovitev ter njihov pomen. Na koncu sem dodala še oceno posplošljivosti ugotovitev.

Članom skupin za samopomoč sem razdelila vprašalnike. Razdeljenih je bilo 30 vprašalnikov, vrnjenih sem dobila 23, kar predstavlja 77%.

4.1 Podatki o populaciji

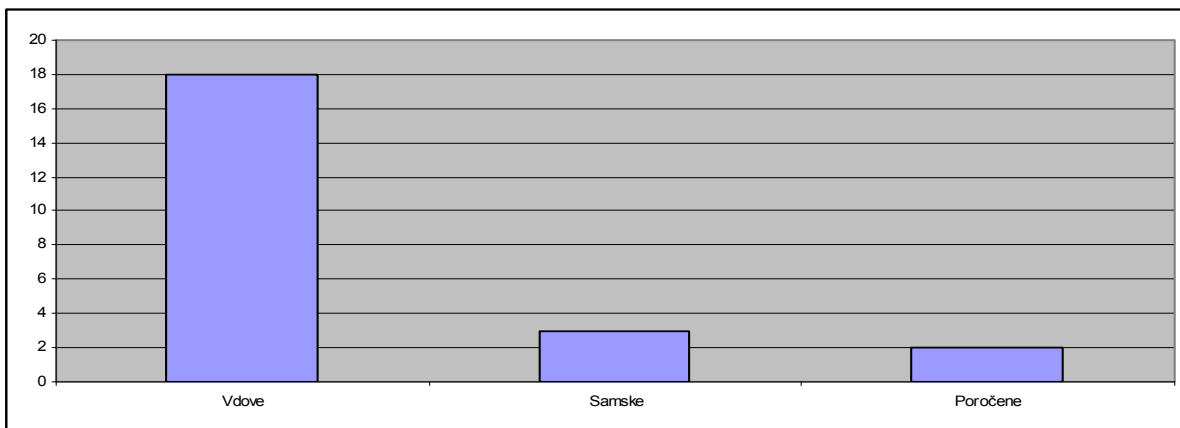
Graf 4.1 Spol in starost anketiranih

- povprečna starost anketiranih stanovalcev je znašala 80,4 leta. Najmlajša anketirana oseba je imela 72 let, najstarejša 95 let. Povprečna starost moških znaša 73, 5 let, žensk 81 let.
- spol anketiranih: moški: 2 in ženske 21

4.2 Status

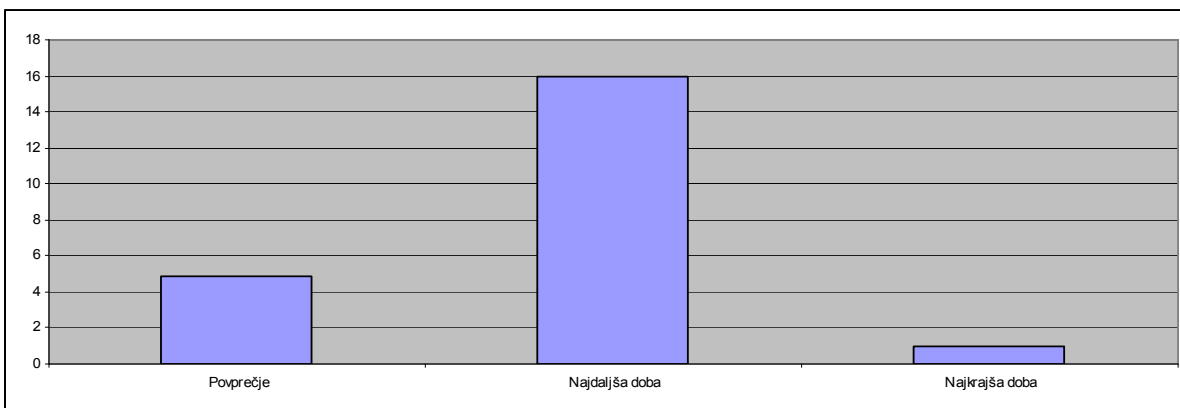
Graf 4.2: Status anketiranih

Najpogostejši odgovor na vrnjenih vprašalnikih je bilo vdovstvo. To je zapisalo 18 oseb, samskega stanu so 3 osebe, poročeni sta 2 osebi, od teh ima ena oseba zakonca v domu. Obe anketirani poročeni osebi sta ženskega spola.

4.3 Število let preživetih v Domu Tisje

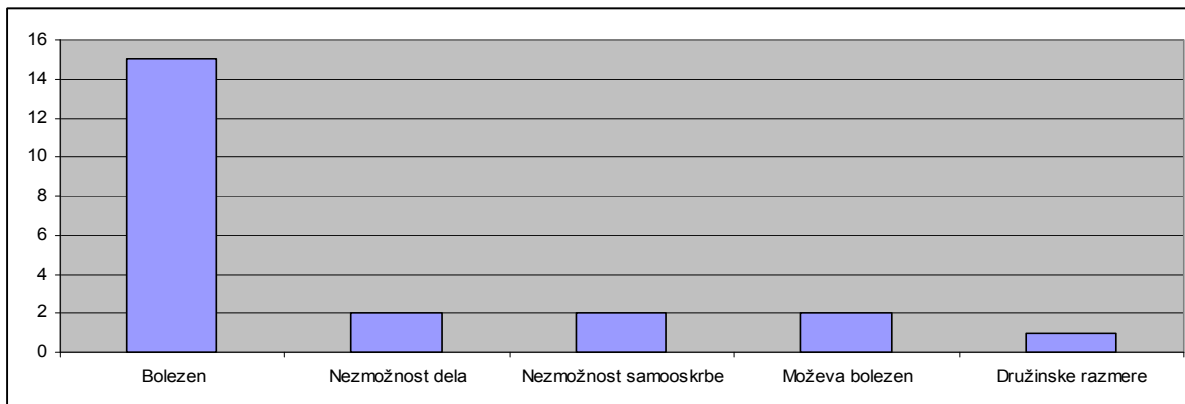
Graf 4.3: Leta preživeta v Domu Tisje

Število let v domu: 1 oseba tega podatka ni zapisala. Povprečna doba v domu anketiranih je znašala 4,9 let. Najdaljša doba v domu je znašala 16 let, najmanj 1 leto.

4.4 Razlogi za prihod v dom

Graf 4.4 Razlogi za prihod v dom

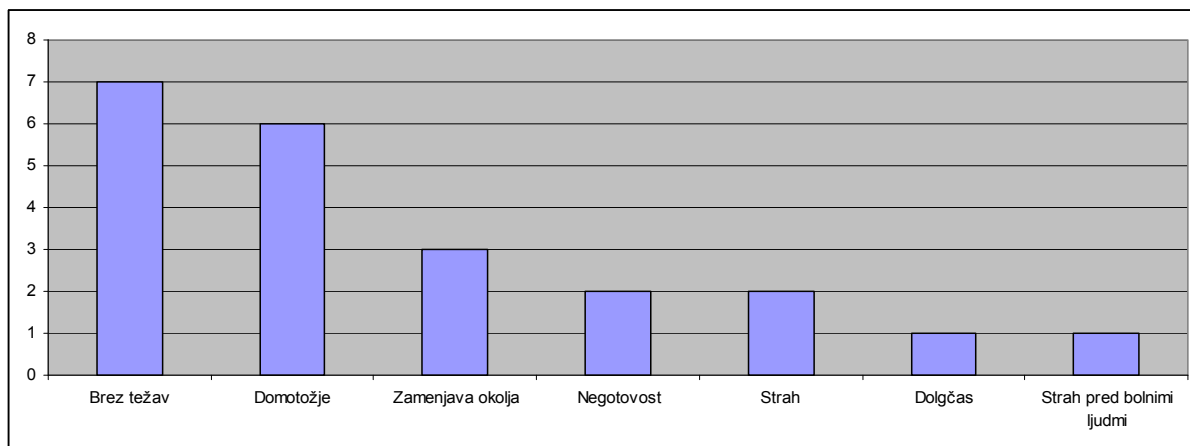
1 oseba na to vprašanje ni odgovorila, največ odgovorov je bilo: bolezen (15 oseb), nisem mogla več delati (2 osebi), nezmožnost skrbeti zase (2 osebi), moževa bolezen (2 osebi), družinske razmere (1 oseba).

Na podlagi vprašalnika se mi je potrdila že slutena ugotovitev, da je najpogostejši razlog za prihod v dom bolezen. Odgovori, kot so *nisem mogla delati* ter *nezmožnost skrbeti zase* bi se tudi lahko interpretirali kot posledici določenih starostnih obolenj zaradi katerih človek ni več sposoben samostojnega življenja. *Nezmožnost za delo* je za stare ljudi zelo boleče spoznanje, saj se v naši slovenski družbi zelo ceni delo, pridnost.

Dve gospe sta prišli živeti v dom zaradi bolnih mož. V tem odgovoru se skriva tudi nezmožnost stare osebe, da poskrbi za bolnega partnerja na domu ter čustvena navezanost ter pripadnost zakoncev, da do konca svojega življenja ostaneta skupaj. Družinske razmere, neurejeni odnosi podkrepljeni s fizičnim in verbalnim nasiljem do starega človeka so privedli v dom eno gospo. Gospa, ki se je zatekla v dom pred nasilnimi sorodniki je podarila svoj dom in premoženje prav ljudem pred katerimi se je morala nato umakniti. Zlorab in nasilja nad starimi ljudmi je najbrž še več, vendar je ta tema za stare ljudi, ki so z nasilneži celo sorodstveno povezani tako boleča, da jo poskušajo čim bolj prikriti.

4.5 Največja težava pri vselitvi v dom

graf 4.5 Največje težave pri vselitvi v dom

1 oseba ni odgovorila na to vprašanje, *nisem imela težav* 7 oseb, od teh sedmih sta dve osebi še dopisali *veselila sem se* ter *takoj sem našla družbo*, ena oseba pa je dopisala, *vseeno mi je bilo, kako bo z menoj*, domotožje je zapisalo 6 oseb, *zamenjava okolja* 3 osebe, *negotovost* sta zapisali 2 osebi, 2 osebi sta zapisali, da ju je bilo *strah*, 1 oseba je navajala *dolgčas* ter *nisem vedela, kam naj se dam*, 1 oseba je zapisala *bala sem se bolnih ljudi*.

Rezultati pridobljeni iz vprašalnika kažejo, da prihod v dom za starega človeka ni enostaven. Največ stanovalcev je mučilo domotožje, pogrešali so svoj dom, okolje, ki so ga bili navajeni. Nekaj oseb je bilo negotovih, občutili so strah, dolgčas in se bali bolnih ljudi.

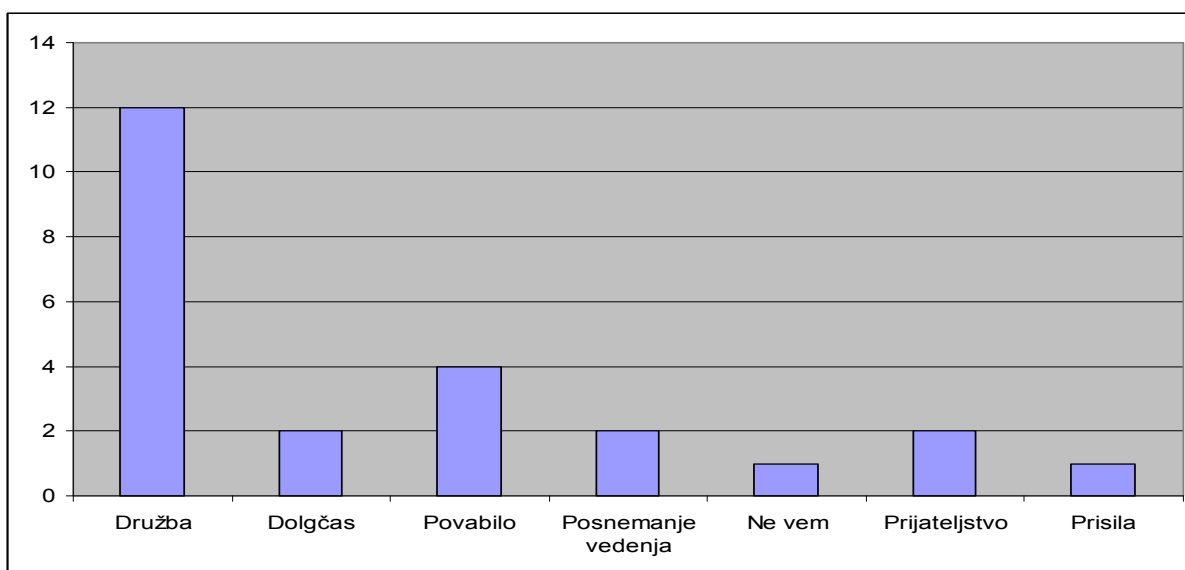
V manjšem številu so ljudje zapisali, da jim preselitev v dom ni predstavljala težav. Ena oseba je celo zapisala *veselila sem se* in druga *takoj sem si našla družbo*. Zapis, da oseba ni imela težav ter pripis *vseeno mi je bilo kako bo z menoj*, mi da misliti. Tu gre najbrž za vdanost v usodo, depresivno razpoloženje starega človeka, ko je zapustil dom, svoje okolje, družbo in čaka, da se bo zgodilo, kar se ima zgoditi.

4.6 Vključenost v skupine za samopomoč v domačem kraju pred prihodom v dom

Vse anketirane osebe so vključene v skupine za samopomoč v Domu Tisje, nobena izmed anketiranih oseb ni bila vključena v skupino v domačem kraju. Osebe so navajale, da take možnosti takrat še ni bilo oziroma zanjo niso niti vedele.

4.7 Razlogi za vključitev v skupino za samopomoč:

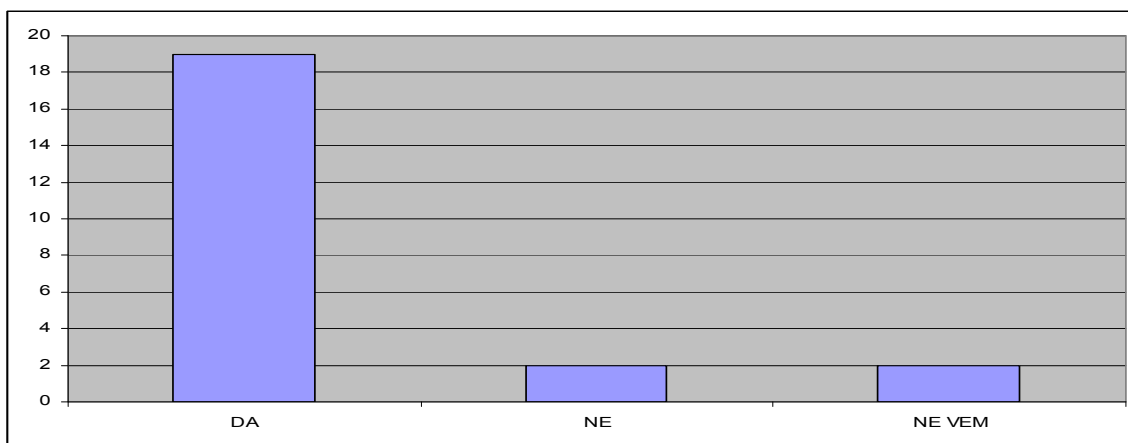
Graf 4.7 Razlogi za vključitev v skupine

Najpogostejši razlog za vključitev v skupine za samopomoč je bilo poiskati si družbo, v ta sklop bi lahko prišteli tudi odgovor dolgčas in poiskati si prijatelje. Dve osebi sta zapisali, da sta posnemali druge stanovalce in v zvezi s tem nista razmišljali, tu bi lahko prištevala zraven tudi odgovor *ne vem*. Več oseb se je pridružilo skupinam na povabilo osebja oziroma voditeljic, medtem, ko se je ena oseba čutila prisiljeno vključiti v skupino.

4.8 Občutek izboljšanja življenja, počutja po vključitvi v skupino

Graf 4.8 Vpliv skupin na izboljšanje življenja v domu

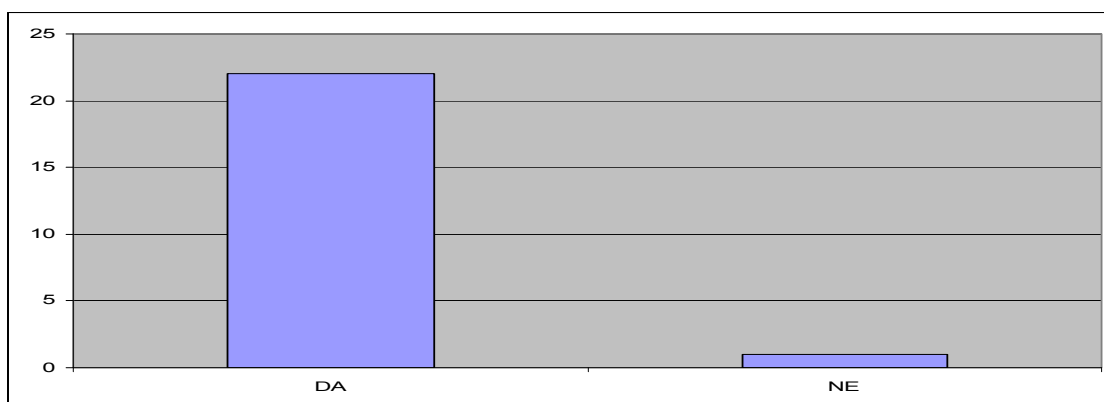
Pozitiven vpliv skupin je zaznalo 19 oseb, samo 2 osebi tega vpliva nista zaznali, medtem, ko sta 2 osebi, odgovorili z *ne vem*.

Rezultati tega vprašanja kažejo, da se je življenje stanovalcem po vključitvi v skupine izboljšalo, stanovalci so si pridobili družbo, prijatelje. Življenje v domu se jim zdi prijetnejše.

Zaznava se pozitiven vpliv skupin.

4.9 Občutek sprejetosti v domu

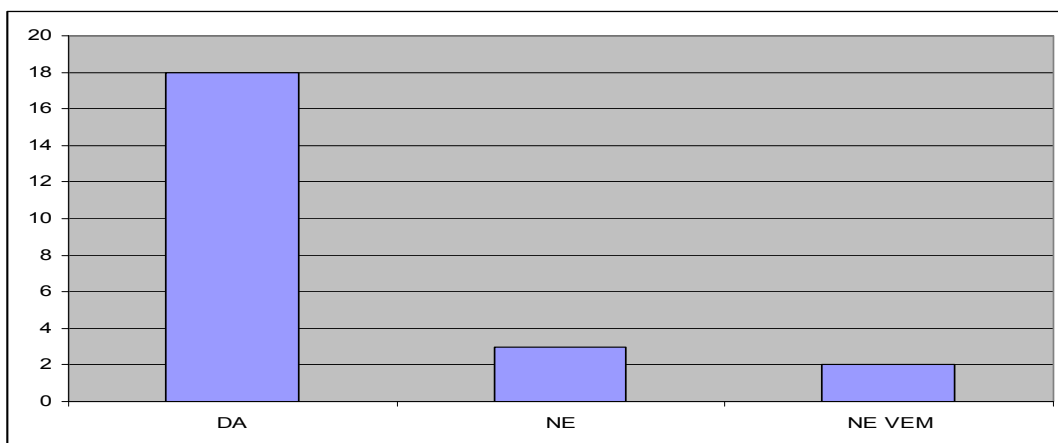
Graf 4.9 Sprejetost v domu

Večino anketiranih se v domu počuti sprejetih, nesprejeto se čuti le ena oseba, ista oseba, ki je tudi zapisala, da se je čutila prisiljena vključiti v skupino.

4.10 Razširitev kroga prijateljev z včlanitvijo v skupino za samopomoč

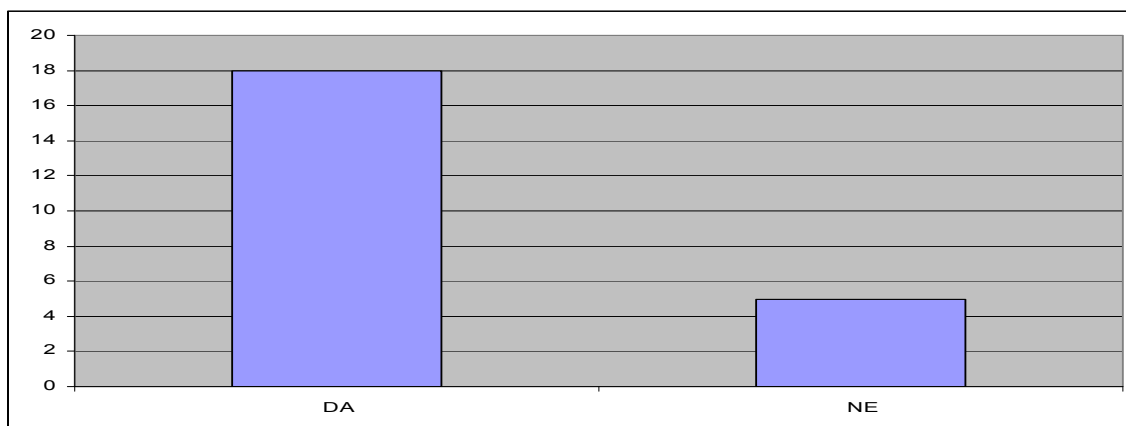
Graf 4.10 Razširitev kroga prijateljev

Krog prijateljev v Domu Tisje se je s pridružitvijo skupinam za samopomoč razširil večini vključenim stanovalcem. Tu lahko zaznamo zelo pozitiven vpliv skupin. Dve osebi razširitve kroga prijateljev nista zaznali, dve o tem nista prepričani.

4.11 Druženje članov skupin izven delovanja skupine

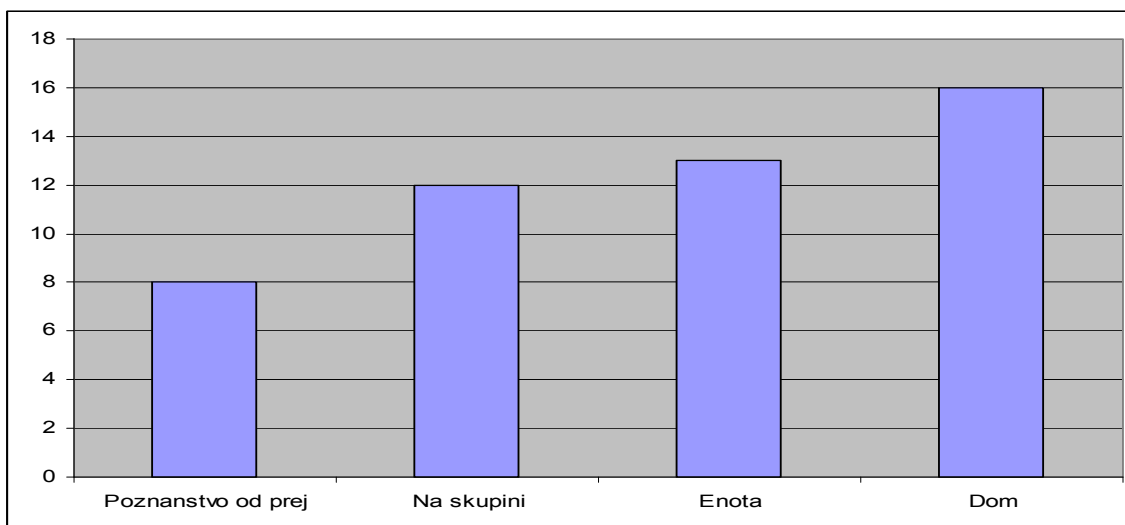
Graf 4.11 Druženje članov skupin izven delovanja skupin

Večina članov skupin se druži med seboj tudi izven delovanja skupine. Na skupini so se spoznali, stkali prijateljske vezi, ki jih ohranjajo tudi izven delovanja skupine. V manjši meri so se pojavljali odgovori, da se člani skupin družijo samo na skupini.

4.12 Druženje stanovalcev v domu

Graf 4.12 Druženje stanovalcev v domu

To vprašanje je podalo naslednje ugotovitve, največ se družijo stanovalci, ki so se spoznali v domu, sledi druženje v okviru enote, kjer stanujejo, nato druženje s stanovalci, ki so se spoznali na skupinah in v najmanjši meri s stanovalci, ki so se poznali pred prihodom v dom.

Odgovori, da se družijo med seboj stanovalci, ki so se spoznali v domu nakazujejo, da je Dom Tisje dom, kjer se ljudje tudi neorganizirano spoznavajo in kjer ni druženje stanovalcev omejeno samo na enote ali na skupine. Odgovori, da se družijo stanovalci, ki so se poznali že pred prihodom v dom so se pojavili v kar najmanjši meri, kar po svoje tudi ni presenetljivo, saj pogosto prihaja do psihofizičnih sprememb posameznika v starosti. Oseba, ki je bila nekdanj tvoj prijatelj, sedaj ni več ista.

4.13 Analiza dogajanja na skupini za samopomoč Vrtnica

Skupina za samopomoč Vrtnica je interesna skupina, saj združuje stanovalke, ki jih veseli literarno ustvarjanje. Deluje od oktobra 2005, srečujemo se enkrat tedensko ob sredah na enoti Vrtnice. Naše druženje traja od 14h do 15.30h. Skupina šteje do sedem članic. Skupino vodim sama, kadar ne morem priti na skupino me pri vodenju nadomesti gospa Marinka, tudi članica skupine. Vodilno vlogo v skupini ima gospa Marinka, največ predlogov za delo na skupini poda prav ona. Gospa Tinka pomaga skupini zlasti za dobro počutje udeleženk, pred pričetkom skupine skuha kavo ali čaj in nato napitke tudi postreže. Gospa Minka, Nina, Anka ter Amalija imajo manjšo vlogo. Sledijo pogovorom, tudi povedo svoja mnenja, vendar ne prevzamejo vodilnih vlog. Za gospo Barbko se zdi, da je na skupini samo fizično prisotna, saj nikoli samoiniciativno ne spregovori, odgovarja samo na vprašanja. V skupini si gospe vlivajo moči in zaupanja vase ter se med seboj vzpodbujajo.

Gospa Amalija svojih zdravstvenih težav ne omenja direktno, svoje želje izraža posredno. Gospe se na njeno prošnjo prostovoljno ne javijo, šele na mojo vzpodbudo gospa Tinka sprejme nalogo, vendar jo je strah in ima tremo. Druge članice skupine prevzamejo podporno vlogo, saj jo vzpodbujajo, ohrabrujejo, da bo zmogla.

Gospa Nina se boji javnega nastopanja, saj kot pravi se je celo življenje držala v ozadju, meni, da še potrebuje čas za tak korak. Teme za skupino izberem sama oziroma mi jih predlagajo članice. Ponavadi se ob zaključku druženja na skupini domenimo za vsebino naslednjega srečanja, ni pa nujno.

4.14 Druženje na posameznih enotah

Druženje v prostorih delovne terapije; gospe so zatopljene v svoja ročna dela. Med seboj se skoraj ne pogovarjajo, tu in tam se pomenijo o vremenu in o življenju v domu, o tem kako so spale. Dogajanje zelo popestri gospod Janez, ki v prostor prihaja za deset minut, toliko, da pripelje stanovalko iz svoje enote in počaka na drugo stanovalko, da jo spet odpelje. To se v dveh urah večkrat ponovi. S svojo prisotnostjo povzroči, da se zlasti ena izmed prisotnih žensk prične z njim šaliti, druge pa uživajo ob poslušanju njunega pogovora, smešnih dovtipih in flirtanju.

Druženje v kavarni doma – tu je prisotnih več stanovalcev. Nekateri pridejo namensko popiti kavo, drugi samo posedajo in se družijo. Skupina stanovalk sedi na zofi in je obrnjena proti vhodu, tako da ima pregled nad vhodnimi vrati, ki se avtomatsko odpirajo. Gospe se ne pogovarjajo, tiho sedijo in opazujejo okrog sebe. Ko se srečajo znanci se pozdravijo in povprašajo o drug drugem, med stanovalci je prisotna skrb za bolne. Dogajanje tudi tu razgiba gospod Janez, ki za kratek čas prisede h gospem, z njimi pokramlja in pokomentira obiskovalce.

Dogajanje na enoti Nagelj – več zelo dementnih stanovalcev je na vozičkih, od teh dva trdno spita, eden je nemiren, spet druga stanovalka nekaj nesmiselno vleče. Gospoda, ki je nemiren in kliče ženo miri stanovalka gospa Stanislava, vendar pri svojem delu ni uspešna, zato čez čas odide v svojo sobo. Gospa Stanislava izkoristi priložnost, ko me zagleda, da uredi določene stvari.

Dogajanje na enoti Vrtnica – manjša kuhinja na enoti ima svoj namen, saj v njej gospa Slavka kuha kavo za stanovalke, ki tega same ne zmorejo. Nekaj stanovalk gleda televizijo, druge berejo časopis, tretje dremljejo na mizah, ali gledajo po prostoru. Spontanega pogovarjanja skoraj ni. Vsak stavek, ki ga kdo izreče nekje obvisi v zraku. Morda so se že vse pogovorile?

Kotiček (pleteni stoli na koncu hodnika enote Vrtnica) – prostor, kamor se lahko stanovalci umaknejo, če želijo biti sami. Prostor lepšajo sobne rastline, klubska mizica in veliko okno s pogledom na park. Tu najdem gospo, ki gleda skozi okno, ni opaziti, da bi se dolgočasila, morda si želi samote?

Dogajanje na enoti Lokvanj – nekaj stanovalk drema za mizami, ena gospa prebira časopis, druge gledajo po prostoru. Tudi tu monologi gospe Ančke ne obrodijo sadu, na njeno godrnjanje ni odziva. Opaziti je pomoč, ki jo nudijo pomičnejše stanovalke tistim, ki potrebujejo kakšno uslugo.

Dogajanje na enoti Mavrica – na tej enoti živijo stanovalci, ki so v veliki meri neodvisni od pomoči osebja. Drug za drugega ni opaziti, da bi se kaj dosti zanimali, v dnevni prostor hodijo prebirati časopis. Moj prihod razveseli gospo Martino, da mi pokaže svojo lončnico in me zaplete v pogovor. Za gospo Zefko imam občutek, da si želi človeške bližine, saj pride sedeti blizu mene, ne govori. Gospod Anton pa izkoristi priložnost, da pove svoje mnenje o določenem problemu.

Druženje na enoti Ciklama – prostori enote Ciklama so bili prvotno namenjeni dnevnemu varstvu. Obsegajo veliko kuhinjo, široko mizo, zofo, klubska mizico, za primer počitniškega varstva se lahko tudi namesti postelja. Prostor je povezan z manjšo kopalnico. Enota deluje kot manjše stanovanje. Sem prihajajo gospe, da si skuhamo kavo in v miru poklepetajo.

Tri stanovalke vsak dan ob istem času prihajajo v prostor, da poklepetajo in popijejo kavo. Pogovarjajo se večino o svojih boleznih, spominih na pokojne može itd.

Druženje na enoti Grajske gospe (na zofi) - ta enota se nahaja v prvem nadstropju graščine Črni potok. Skozi enoto vodi dolg hodnik, ki je nekdaj služil služinčadi, da ni motila grajske gospode. Grajske sobane se odpirajo tako na hodnik, kot so se nekdaj odpirala vrata iz sobe v sobo. Danes prehod iz sobe v sobo povečini ni več mogoč. Na enem delu se hodnik razširi, v tem delu sta nameščeni zofi s klubska mizico, v ozadju sta dve kletki z morskima prašičkoma in veliko starinsko okno s pogledom na notranje dvorišče gradu. Stanovalke rade posedajo po zofi, klepetajo in božajo živalce. Zofa služi tudi utrujenim stanovalkam, ki se vračajo iz

domske kapelice ali iz domskega parka, ki se razprostira za gradom. Tu je pogovor bolj razgiban, ker se srečujejo različne stanovalke, tudi iz drugih enot. Nekaj je opravljanja drugih stanovalk, ki jih trenutno ni zraven, pogovori se vrtijo tudi o člankih iz revij in asociacij na dogodke, ki so se nekdanj pripetili.

Dnevni prostor na enoti Grajske gospe – več zelo dementnih stanovalk sedi na vozičkih ali počivalnikih, vključena je televizija, ki je gospe ne spremljajo, pogovarjanja ni.

Dogajanje na enoti Spominčice – tu je tako imenovana enota za stanovalke z demenco, kjer živijo gospe, ki so pomične vendar prostorsko, vsebinsko in časovno dezorientirane. Dogajanje je razgibano, gospe se rade pogovarjajo, veliko je tudi nesmiselnega govorjenja in stereotipnih ponavljanj. Pozitivno vplivajo na stanovalke vodene aktivnosti, ki jih izvaja varuhinja. Nekatere gospe barvajo, druge rišejo, tretje krepijo kognitivne funkcije preko vodenega pogovora.

5 POSKUSNA TEORIJA

Z naraščanjem števila starih ljudi obstoječi domovi ne bodo zmogli pokriti vseh potreb po negi in oskrbi. Ustrezno nudena pomoč starostniku na njegovem domu lahko preloži odhod v dom za nedoločen čas. Za določeno število starih ljudi bo dom še vedno edina rešitev, saj je prav bolezen najpogostejši razlog za prihod v dom. Domsko varstvo kot prevladujoča izbira nastanitve in oskrbe ni najslabša možnost. Z uvajanjem konceptov socialnega dela, izobraževanjem zaposlenih, upoštevanjem želja uporabnikov in njihovih svojcev ter javnega mnenja se institucije spreminjajo.

Postopek pritožbe je bistveni element krepitev moči uporabnikov, ker je edino legalno (z zakonom določeno) orodje za omejevanje moči institucij. Sam institut pritožbe omogoča, da uporabniki storitev pred neodvisnim organom izrazijo svoje nezadovoljstvo. (Leskošek, 2005: 77)

Domovi kakor tudi druge institucije morajo biti odprte, tako za želje uporabnikov, kot za konstruktivno kritiko, saj se le na ta način odpravljajo pomanjkljivosti v sistemih. Domovi za stare ljudi ne smejo imeti izločevalne funkcije, kamor bi šli ljudje živeti, ko ne zmorejo več življenja v družbi. Postati bi morali sestavni del družbe.

Za starega človeka je najtežji prehod v dom. V manjšini so tisti stari ljudje, ki jim preselitev v dom ni predstavljala težav in ki so se novemu okolju hitro prilagodili. Za večino je odhod od doma in prihod v dom nekaj zelo stresnega. Pogrešajo dom, okolje, ki so ga bili navajeni, pojavijo se depresivni občutki povezani s strahom ter dolgočasje. Dejstvo je tudi, da so stanovalci domov zelo stari ljudje, katerim je socialna mreža prijateljev zaradi različnih razlogov že v veliki meri razpadla. Zakoncev, ki pridejo skupaj živeti v dom je zelo malo, zaradi nizkih pokojnin si le redki lahko privoščijo skupno bivanje v domu. Največje število stanovalcev v domu je ovdovelih.

Koncepti socialnega dela se v večini domov uveljavljajo počasi, kar je povezano tudi z majhnim številom zaposlenih socialnih delavcev v primerjavi s številom zaposlenih v zdravstveni negi in oskrbi. Bistveno za domove je prihod prostovoljcev, ki so neodvisni od zahtev delovnega procesa, časovnih omejitev, na ta način lahko nudijo stanovalcem novo kvaliteto bivanja. Hkrati se z odprtostjo ustanov podirajo predsodki družbe do starosti in domskega varstva.

Skupine za samopomoč so ena izmed kvalit, ki jih dom stanovalcem lahko ponudi. Voditeljice skupin za samopomoč so sicer delavke Doma Tisje, hkrati se v skupine vključujejo tudi zunanje prostovoljke. Delavke, ki so zaposlene v domu preko skupin za samopomoč spoznavajo svet stanovalcev v drugi perspektivi, kot so jo bile vajene sicer, hkrati so skupine sredstvo za njihovo neizgorevanje, saj v pomagajočih poklicih pogosto pride do izgorelosti. Stanovalci preko skupin za samopomoč najdejo nove prijatelje. Iz naključno zbranih ljudi se lahko oblikuje tudi nekakšna nadomestna družina. Prav druženje je najpogostejši razlog, da se ljudje odločijo za skupine. Skupine ljudi med seboj povežejo. Prijateljstva, ki jih stanovalec sklene na skupini najpogosteje tudi ohranja izven delovanja skupine, s tem si lahko razširi krog svojih prijateljev v domu. Bivanje v domu ne bi smelo povzročati osamljenosti, izoliranosti od sveta in občutka zapuščenosti pri stanovalcih. Hkrati želim poudariti, da skupine za samopomoč ne smejo biti edini način druženja stanovalcev med seboj. Dom mora zaživeti v polnosti, da se stanovalci tudi neorganizirano spoznajo, tako kot v družbi.

Domske enote bi morale delovati, kot manjše družine. Prevelike in prenapoljene enote z dolgimi hodniki ne prispevajo k občutku domačnosti. Pomembna je tako ureditev enot kot tudi strokovno ter predvsem človeško osebje. Stanovalci si želijo družbe, pogovorov, stikov z drugimi ljudmi. Druženje stanovalcev ne sme biti omejeno le na enote ali na dom. Včasih se nam zdi nerazumljivo, da človek, ki živi na enoti skupaj še z najmanj dvajsetimi ljudmi, navaja osamljenost. Eno je družba ljudi, ki so zaradi različnih razlogov prisiljeni sobivati, drugo je družba ljudi, ki jih imaš rad, katerih družbo si sam poiščeš, ko ti to ustreza in v obsegu, kot si želiš. Različne generacije se morajo med seboj družiti, prepletati, na ta način si ljudje pridobivamo različne informacije in nova znanja.

Stanovalci, ki so zaradi slabega zdravstvenega stanja prisiljeni ostajati na enotah v družbi enih in istih stanovalcev sčasoma izgubijo zanimanje drug za drugega. Če ni dotoka novih ljudi in novih informacij lahko pride do izpraznjenosti. Zgodi se lahko, da za isto mizo sedeča stanovalca, tudi po več ur ne spregovorita drug z drugim.

Stari ljudje povečini potrebujejo vzpodbude. Redki stanovalci so ohranili samozavest in prepričanost vase, kljub očitnim talentom, ki jih imajo. To je razvidno iz opazovanja interakcij na skupini Vrtnica. Na skupini je pomembna vloga voditelja, da usmerja pogovor do zaželenega cilja, to je v našem primeru izvedbe literarnega večera. Skupina odlično opravi svojo nalogo, izbrana stanovalka sprejme nalogo, ki je brez ustrezne podpore skupine zagotovo ne bi.

Vzpodbujanje stanovalcev mora biti ustrezno. Če je vzpodbud premalo lahko stanovalec postaja apatičen, preveč vzpodbud zlasti pri dementnem stanovalcu, lahko sproži strah ali paniko. »Dejavnosti je treba zato vedno prilagoditi individualnim potrebam in interesom v povsem določeni situaciji in času.« (Powell, 2007;76) Opazovanje dogajanja na enoti Spominčice, kjer je enota za pomične dementne stanovalce, je potrdilo smiselnost vodenega pogovora, kjer stanovalke z zelo izraženo demenco poskušajo slediti »rdeči niti« pogovora in tako na nevsiljiv način krepijo svoje kognitivne funkcije. Če naredim primerjavo z drugimi dementnimi stanovalci po domu, kjer ni sistematiziranega delovnega mesta varuhinje, ki bi se z njimi družila, lahko vidimo občutno razliko. Navedla bi primer dementnega gospoda na enoti Nagelj, ki je vztrajno klical svojo mamo in ga je neuspešno poskušala pomiriti sostanovalka.

Več možnosti za druženje je na enotah, kjer je večji pretok stanovalcev. Dogajanje na zofi enote Grajske je to domnevo tudi potrdilo. Ta kotiček je zanimiv tudi zaradi domskih živali, ljudje se ob kletkah ustavijo, ogovorijo živalce in pogovor med naključni sogovorniki steče.

Podobno se zgodi v kavarni, kjer se opazuje obiskovalce, akvarij z ribami, popije kava ali čaj in izmenja novice ter v prostorih delovne terapije, kjer ljudi povezujejo prostočasne aktivnosti in kjer ponovno zasledimo večji pretok stanovalcev.

Dnevni prostori po enotah, kjer se v dopoldanskem času zbere večje število stanovalcev, kljub prenapoljenosti prostora ne delujejo kot prostori za druženje. Stanovalci se med seboj skoraj ne pogovarjajo, nekateri spremljajo program, drugod televizija in radio delujeta, kot sredstvi, s katerimi se razbije tišina. Kotički, kot so prostori enote Ciklama, kamor se hodijo družiti stanovalke, ki so se spoznale v domu in jih povezuje vsakdanji klepet ob kavi imajo svoj namen, saj zagotovijo stanovalcem potrebno intimo. Takih kotičkov je po domu kar nekaj.

Dobro sodelovanje med domom, stanovalcem in njegovimi svojci lahko olajša življenje in delo vsem trem udeležnim. Mislim, da je bistven pogovor, v katerem morajo biti vsi trije udeleženi slišani. Priti mora do pogovarjanja, soustvarjanja in iskanja najboljših rešitev.

»Cilj reševanja kompleksnih socialnih problemov ljudi v socialnem delu je jasno postavljen – delo zastavimo tako, da bo strokovna pomoč krepila uporabnikovo moč. V jeziku socialnega dela govorimo o odkrivanju kompetentnosti uporabnika, virov v njem in v okolju. Nagovorimo upanje in sanje.« (Čačinovič Vogrinčič, 2005;37)

Vemo, da se svojci pogosto čutijo krive, ker niso zmogli poskrbeti za svoje starše v domačem okolju. Tudi oni potrebujejo pomoč in čas, da predelajo svoje občutke. Predvsem pa bi se morale v slovenski javnosti glasno spregovoriti o podhranjenih kadrovskih normativih domov za stare, ki posledično sprožajo neustrezno ravnanje s starimi ljudmi.

6. SKLEPI

- Glavni razlog za odhod v dom je v večini primerov bolezen, nekaj je spremljanj bolnega zakonca ter neustreznih socialnih razmer, ki so pogojevale odločitvi za dom.
- Večina stanovalcev Doma Tisje je vdov.
- Večino stanovalcem je prihod v dom predstavljal stisko, težavo. Stanovalcev, ki z vselitvijo v Dom Tisje niso imeli težav je malo.
- Razlogi, da se stanovalci odločijo za druženje v skupinah za samopomoč so občutki osamljenosti, iskanje družbe, prijateljev ter dolgčas. Pomembno je povabilo voditeljic skupin stanovalcem, za katere se sklepa, da so osamljeni.
- Za druženje na skupinah za samopomoč so se stanovalci odločili šele z bivanjem v domu, poprej v domačem kraju te oblike druženja starih ljudi ni bilo oziroma za njo niso stanovalci niti vedeli.
- Življenje, počutje se je v večini stanovalcem izboljšalo z vključitvijo v skupine. Skupine za samopomoč so ena izmed kvalitet, ki jo ponuja dom.
- Stanovalci v Domu Tisje se v večinoma počutijo v domu sprejete.
- Krog prijateljev se stanovalcem z vključitvijo v skupine za samopomoč v domu poveča. Člani skupin se med seboj družijo tudi izven delovanja skupin.
- Dom je zasnovan tako, da stanovalcem nudi prostore za druženje ter kotičke, kamor se stanovalci lahko umaknejo, če želijo biti sami. Vsaka enota ima lepo opremljene kuhinje v katerih si lahko stanovalci samostojno skuhajo tako tople napitke, kot tudi popoln obrok vključno s pečenjem peciva.

- Za domače živalce; mucke, morske prašičke ter ribice stanovalci tudi sami skrbijo. Znana je terapevtska moč živali.
- Koncepti socialnega dela, ki se uporabljajo pri delu s stanovalci so bistveni za preseganje pravil institucij. V domu lahko stanovalec, svojec ali delavec poda predloge po izboljšavah oziroma pritožbo na neustrezno ravnanje. Izdelan je protokol.
- Druženje na posameznih enotah je zelo različno. Opazna je skrb bolj pomičnih stanovalcev za manj pomične. Gre predvsem za nudenje drobnih uslug ter pomoč pri prevažanju z enot na aktivnosti fizioterapije. Na več oddelkih sem opazila, da se stanovalci med seboj skoraj niso pogovarjali. Nekaj stanovalcev je spalo na počivalnikih v dnevnih prostorih, drugi so spali naslonjeni na mizo. To so bili predvsem stanovalci, ki so v celoti odvisni od pomoči osebja.
- Stanovalci, ki so bolj pomični in zapuščajo enote, da gredo v park, samostojno na aktivnosti, v kavarno, kapelo ali si poiskati ustrežnejšo družbo na druge enote živijo boljše.

7 PREDLOGI

Zagovorništvo kot metoda socialnega dela še ni zaživela v polnosti na področju dela s starimi ljudmi, zlasti s stanovalci domov. Največje potrebe po zagovorništvu so pri stanovalcih enot za demenco.

2 V domu se zaenkrat še premalo dela s svojci. Morda bi bilo dobro ustanoviti skupino za samopomoč svojcem, klub svojcev?

3. Navdušiti prostovoljce srednje starostne skupine, da bi našli čas za druženje s stanovalci doma.

4. Enote v domu organizirati tako, da bi delovale kot manjše družine. Uvajati gospodinje na enote.

5. Zvišati kadrovske normative za zaposlene v domovih za stare.

6. Novo sprejetim stanovalcem nuditi zadosti podpore pri vključevanju v domsko življenje.

7. Vzpodbujati stanovalce, da ohranijo svoje socialne stike z zunanjim okoljem v kar največji meri in na načine, ki mu jih dopušča njegovo zdravstveno stanje.

8. Aktivirati stanovalci, ki so v boljši psihofizični kondiciji, da postanejo prostovoljci in pričnejo obiskovati stanovalce, ki so priklenjeni na posteljo ali omejeni v gibanju, da bi jim delali družbo ali popeljali kdaj izven enot.

9. Navdušiti zaposlene v domu za prostovoljstvo, da bi si vsak, ki bi se za to odločil, v domu našel vsaj eno uro na teden, ki bi jo lahko preživel v družbi izbranega stanovalca, da bi mu s tem polepšal bivanje.

8 LITERATURA IN VIRI

1. Blazinšek, Alenka. 2007. ABC prostovoljstva: priročnik za mentorje, Ljubljana: Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij.
2. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2005. Jezik socialnega dela.v : Čačinovič Vogrinčič Gabi(ured.): Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika, Katalog socialnega dela. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
3. Flaker, Vito.(1988). Goffman, Ervin: Azili. v: Flaker, Vito, Urek, Mojca(ured.), Hrastovski anali za leto 1988. Ljubljana: RK ZSMS.
4. Flaker, Vito.1998. Odpiranje norosti.Ljubljana: Založba/ *cf.
5. Gerjolj, Stanko. 2006. Živeti, delati, ljubiti, Celje: Mohorjeva družba.
6. Goffman, Erving.(1961). Asylums. Doubleday&Co. (Pelican, 1968)
7. Hauptman, Helena.2001.Od Verneka od Oble gorice. Litija: Vila Litta Litija.
8. Hojnik–Zupanc,Ida.(1994), Institucionalno bivanje starih ljudi. Ljubljana:Gerontološko društvo Slovenije.
9. Hojnik Zupanc, Ida.1997. Dodajmo življenje letom. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
10. Hooyman, Nancy R., Asuman, Kiyak,H.(193), Social Gerontology. Boston: Allyn and Bacon.
11. Kastenbaum, Robert.1985. Staranje. Ljubljana: Pomurska založba.

12. Keršič Ramšak, Irena.2008. Predstavitev delovne obleke – uniforme medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov v oddaji »Na zdravje«,Utrip,leto XVI, številka 4
13. Knific, Branka.2007. Značilnosti pojavov nasilja v institucijah in poti preprečevanja.v : Žiberna Angelca (ured.), Kako narediti institucije prijazne starejšim,Zbornik referatov in razprav. Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
14. Klevišar, Metka.2005.Prav nič se nisi spremenil.v: Turk Josip(ured.), Zdrava poznejša leta: naj bodo tudi lepa. Ljubljana: Društvo za zdravje srca in ožilja
15. Kogoj, Aleš.2007. Značilnosti in razumevanje demence.v : Mali Jana(ured.), Demenca izziv za socialno delo.Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
16. Kostnapfel, Janko.1999. Pogled na psihogeriatrijo.v:Marinček Črt(ured.), Rehabilitacijska medicina v starosti:10. Dnevi rehabilitacijske medicine,Zbornik predavanj. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo.
17. Leskošek, Vesna. 2005.Pritožba in pritoževanje.v:Dragoš Srečo(ured.), Krepitev moči,Katalog socialnega dela. Ljubljana. Fakulteta za socialno delo.
18. Mesec, Blaž.2003.Izbrani članki iz gerontoboetike. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
19. Pečjak, Vid.2007. Psihologija staranja. Bled:Samozaložba.
20. Powell Jennie.2007. Poti k sporazumevanju:pomoč starejšim pri demenci: vodič za delo negovalcev. Ljubljana: Mestna zveza upokojencev.
21. Ramovš, Jože.2003. Kakovostna starost. Ljubljana:Inštitut Antona Trstenjaka in SAZU.

22. Rapoša Tajnšek, Mesec, Kosem.1986. Simpozij o rehabilitaciji starejših oseb.v:Brejc Tone(ured.), Simpozij o rehabilitaciji starejših oseb, Zbornik prispevkov. Ljubljana:Univerzitetni zavod za rehabilitacijo invalidov.
23. Stoppard, Miriam.2004.Uprimo se staranju.Ljubljana: Domus.
24. Škerjanc, Jelka.2006.Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev. Ljubljana : Center RS za poklicno izobraževanje in usposabljanje.
25. Umnik, Angelina.2006.Pogled v preteklost.v: Lukač Vida (ured.), Kje so tiste stezice?: Posebna izdaja ob 60. letnici obstoja in delovanja Doma Tisje. Šmartno pri Litiji: Dom Tisje.
26. Zaviršek, Darja.2000. Hendikep kot kulturna travma.Ljubljana:Založba /cf.

Študijsko gradivo in drugi viri:

Mali, Jana.2007. Študijsko gradivo za predmet Medgeneracijski odnosi v programu podiplomskega izobraževanja »socialno delo v vojski« v okviru specialističnega študija »Managment v socialnem delu«. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, Blaž. Metodologija raziskovanja s statistiko 1. Študijsko gradivo. Ljubljana: FSD

Mesec, Blaž. Metodologija raziskovanja s statistiko 2. Študijsko gradivo. Ljubljana: FSD

Milošević Arnold, Vida. 2005. Socialno delo s starimi ljudmi, študijsko gradivo.Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

<http://www.viva.si/clanek.asp?id=279> (23.5.2008)

http://www.rtvsllo.si/blog/mancakosir/ambasadorka-radostnega_staranja/981(22.5.2008)

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200436&stevilka=1571>(12.6.2008)

<http://www.prostovoljstvo.org/e-documents.php?a=single&id=24> (8.6.2008)

<http://www.fsd.si/gradivo/4.%20letnik/Socialno%20delo%20s%20starimi/Vaje/katalog%20slu%C5%BEb-skrb%20za%20stare%20ljudi.doc> (11.6.2008)

<http://www.sociala-jesenice.net/info.php?id=svs&x=6> (14.6.2008)

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2004125&stevilka=5259> (14.6.2008)

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/jp_inst_var_d_ruga_druzina_100706.pdf (14.6.2008)

9 POVZETEK

Slovenska družba je starajoča se družba. Domsko varstvo je ena izmed oblik oskrbe ljudi na starost. Odločitev za odhod v dom pogojuje v največji meri bolezen. Nekatere družine poskušajo same poskrbeti za bolne starše v domačem okolju, vendar brez ustrezne pomoči tega na dolgi rok ne zmorejo. Stari ljudje težko sprejemajo spremembe, novosti, odhod v dom je za njih zelo stresen.

V domu se stanovalci pogosto počutijo osamljene, njihovi socialni stiki so pretrgani. Ena izmed možnosti za premagovanje osamljenosti, za druženje v domu so skupine za samopomoč starih ljudi. V njih si lahko stari ljudje najdejo prijatelje, družbo. Skupine so priložnost za prenašanje znanj in modrosti iz generacije v generacijo.

Raziskava se je osredotočila na počutje stanovalcev po vključitvi v skupine za samopomoč ter na vpliv skupin na druženje stanovalcev. Opazovanje dogajanj po oddelkih pa je poskušalo zajeti utrip posameznih enot, podati vpogled v vedenje stanovalcev, predvsem pa način njihovega druženja.

Rezultati so zbrani s pomočjo analize vprašalnika ter opazovanj z udeležbo v okviru kvantitativne in kvalitativne raziskave. Zbrano gradivo sem pridobila v Domu Tisje. Spoznanja, ki sem jih pridobila, se mi zdijo pomembna za vse zaposlene na področju skrbi za stare ljudi zlasti v domovih za stare.

V praksi bi morali posvetiti strokovni delavci več pozornosti počutju stanovalcev, zlasti pomembni so novo sprejeti stanovalci, saj je od prvih dni, mesecev v domu odvisno, kako se bodo vključili v domsko življenje. Pomembno je tudi ohranjanje socialnih stikov stanovalcev z okoljem, ki so ga zapustili, da se prepreči občutke zapuščenosti, ki lahko vodijo tudi v depresije. Zelo pomembno je tudi delo s svojci, kajti tudi oni so del stanovalčevega življenja in tudi trpijo.

10 PRILOGE

SKUPINSKA DINAMIKA V SKUPINI ZA SAMOPOMOČ VRTNICA

Potek dela v skupini , primer srečanja skupine za samopomoč Vrtnica - priprave na literarni večer.

Malo pred štirinajsto uro se prično zbirati članice skupine. Zbere se sedem članic. Gospa Tinka skuha čaj, gospa Nina pripravi svečko z vonjem vrtnic. Gospe sproščeno klepetajo, kot voditeljica skupine popišem prisotne, danes smo na skupini vse članice.

Uvod naredim voditeljica skupine, temo smo izbrale že na prejšnjem srečanju, tako da so se nekatere izmed članic na skupino že pripravile. Na današnji skupini se pripravljamo na literarni večer, ki ga bomo za stanovalce doma in za nekatere povabljene iz lokalne skupnosti pripravile članice skupine Vrtnica. Gospa Marinka je že pred časom izrazila željo, da predstavi svoje pesmi na literarnem večeru. Dogovorimo se, da bomo priredile literarni večer na predvečer kulturnega dne v glavni jedilnici Doma Tisje. Gospa Marinka zaprosi še ostale članice, če bi katera hotela sodelovati kot gostja s svojimi pesmimi. Gospa Amalija ima napisanih nekaj pesmi, vendar jih sama ne more prebrati, na pamet jih žal ne zna, s povedanim izraža željo, da bi ji katera izmed članic prebrala namesto nje. Samoiniciativno se ne javi nobena. Predlagam, da jih prebere gospa Tinka. Gospa Tinka se brani. Meni, da jo bo preveč spremljala trema, ne čuti se dovolj sposobne za javni nastop.

Članice skupine jo ohrabrujejo, gospa Amalija jo še dodatno vzpodbuja, da si resnično želi, da bi prav ona prebrala njene pesmi, ker zaupa v njo.

Gospa Tinka, vesela pohvale, sprejeme nalogo. Na skupini se še domenimo, da kot gostjo povabimo recitatorko Karlo, ki je tudi stanovalka našega doma, ni pa članica naše skupine. Gospa Karla je odlična interpretatorka Prešernovih pesmi in pesnikova daljna sorodnica. Članice me pooblastijo, da jo naprosim za sodelovanje. Dogovorimo se, da bo nastopila kot zadnja s Prešernovo pesmijo. Gospa Marinka ne ve, kako naj bi večer potekal. Prosi me, naj ji pomagam izbrati pesmi za večer.

Povem ji, da popolnoma zaupam njeni presoji in da naj jih sama izbere. Dogovoriva se, da bo večer potekal v obliki pogovora o njenem življenju, kako je pričela z ustvarjanjem itd.

Povabim jo, naj napiše svoj življenjepis, tako da se bom kot povezovalka večera lahko pripravila. Dogovoriva se še, da naj izbere pesmi glede na življenjska obdobja, nekako mejnike v njenem življenju. Gospa Marinka je s tem zadovoljna. Življenjepis bo napisala do naslednjega dne in skupaj bova malo vadili. Predlagam, da bi na literarnem večeru ugasnili luči, na mizah bomo prižgali čajne lučke, osvetlili bomo samo tisti del, kjer bomo članice skupine. Gospa Marinka predlaga, da za sceno uporabimo pletene stole in mizo, ki si jo bomo izposodile iz enote.

Za postavitev scene bomo naprosile gospoda Antona, tudi stanovalca, ki se je že izkazal kot dober scenograf. Na mizi bomo imele kristalno vazo z vrtnicami in aromatično svečo z vonjem vrtnic. Dogovorimo se, da bomo vse članice na odru, ne glede, če imajo članice aktivno vlogo ali ne. Vloga ostalih članic bo v tem, da bomo nastopajočim dajale podporo. Za popestritev večera se dogovorimo, da povabimo gospodično Majo, učenke OŠ, ki je že večkrat nastopila na domskih prireditvah s svojimi pesmimi in prostovoljko gospodično Eriko, dijakinjo Ekonomske gimnazije, ki bi nastopajoče spremljala na kitari. Za dogovor z njima me članice pooblastijo. Sama se ponudim, da bom naredila plakate za enote po Domu in vabila za predstavnike lokalne skupnosti. Gospe predlagajo, da povabimo župana občin Litija in Šmartno. Vabila bomo poslale Društvoma upokojencev Litija in Šmartno, na CSD ter v Knjižnico Litija. Želimo se močnejše povezati z lokalno skupnostjo. Gospa Nina je skeptična, pravi, da je bila vedno v ozadju, zdi se ji, da potrebuje še nekaj časa, da se bo privadila na nastopanje. Članice jo v en glas bodrijo, zlasti gospa Minka ji prigovarja, se boste že navadili, vi še niste dolgo v naši skupini, boste videli, kako se boste razživel. Gospa Barbka, je kot ponavadi tiho, šele ko jo Minka dregne se ovede in vse pritrdi. Za gospo Barbko se vedno zdi, kot da bi spala, vendar je budna in na ta način funkcionira. Gospa Anka je navdušena, prosi me, za dodatna vabila, sama bi enega rada spravila za spomin in enega za njeno hčerko. Gospa Minka predlaga, da naredim dodatna vabila za svojce članic skupin Vrtnica. Na skupini se oglasi tudi gospa direktorica Vida, ki smo jo že prehodno obvestile o našem projektu.

Povemo ji naše zamisli in je navdušena. Predlaga, da po literarnem večeru postreže kuhinja z narezki in več vrstami peciva, odobri tudi naročilo vrtnic, ki bodo za dekoracijo prireditve. Zelo smo vesele. Gospa Anko zanima, kako se bomo oblekle? Gospa Marinka se poheca, da »ta za kmašni gvant«. Dogovorimo se, da se bomo bolj svečano oblekle, kaj bo katera oblekla pa je stvar vsake posameznice. Pretiravale ne bomo, z lepo obleko pa bomo pokazale

spoštovanje do prireditve in naših gledalcev. Gospa Tinka vmes postreže s čajem, popijemo ga. Naslednji teden skupine ne bo, namesto nje bomo pripravile literarni večer. Preostanek našega srečanja še preberemo nekaj Prešernovih pesmi, razdremo kakšno šalo in to je to.

VPRAŠALNIK

SPOL: M Ž

STAROST: _____.

STATUS: SAMSKI, LOČEN, VDOVEC, POROČEN, OBA ZAKONCA V DOMU

ČAS PREŽIVET V DOMU: _____

1. KAJ JE BIL GLAVNI RAZLOG, DA STE PRIŠLI ŽIVETI V DOM?

2. KAJ VAM JE PREDSTAVLJALO NAJVEČJO TEŽAVO PRI VSELITVI V DOM?

3. STE VKLJUČENI V KATERO IZMED SKUPIN ZA SAMOPOMOČ V DOMU?

DA

NE

4. STE BILI VKLJUČENI V KATERO IZMED SKUPIN V DOMAČEM KRAJU PRED PRIHODOM V DOM?

DA

NE

5. KAJ JE BIL GLAVNI RAZLOG, DA STE SE VKLJUČILI V SKUPINO?

6. IMATE OBČUTEK, DA SE JE VAŠE ŽIVLJENJE, POČUTJE IZBOLJŠALO ODKAR STE ČLAN –ICA SKUPINE?

DA

NE

NE VEM

7. SE POČUTITE SPREJETEGA V DOMU?

DA

NE

NE VEM

8. SE JE KROG VAŠIH PRIJATELJEV V DOMU RAZŠIRIL ODKAR STE ČLANI-ica SKUPINE?

DA

NE

NE VEM

9. SE S ČLANI SKUPINE DRUŽITE TUDI IZVEN SKUPINE?

DA

NE

10. S KOM SE DRUŽITE V DOMU?

- a., S STANOVALCI, KI SEM JIH POZNAL OD PREJ (PREDEN SEM PRIŠEL V DOM)
- b.) S STANOVALCI, KI SEM JIH SPOZNAL NA SKUPINI
- c.) S STANOVALCI V OKVIRU ENOTE, KJER STANUJEM
- d.) S STANOVALCI, KI SEM JIH SPOZNAL V DOMU.

OPAZOVANJE DOGAJANJ NA RAZLIČNIH ENOTAH DOMA IN V KOTIČKIH, KJER SE ZBIRAJO STANOVALCI:

PROSTORI DELOVNE TERAPIJE, od 9h do 11h. Okrog mize se zberejo stanovalke, ki jih veselijo kreativne tehnike. Dnevno prihaja do šest stanovalk. Prva pride gospa Jelka, s sabo prinese papirnato darilno vrečko v kateri ima svoje potrebščine. Gospa Jelka izdeluje predmete iz keramofiksa, kmalu za njo pride gospa Lojzka, ki plete. Skoraj istočasno vstopijo v prostor gospe Lenka, Minka in Vlasta. Gospa Lenka kvačka, gospa Vlasta se ukvarja s poslikavo stekla in gospa Minka veze. Gospa Rozka in gospa Ilka prideta zadnji. Gospa Rozka kvačka in gospa Ilka izdeluje slike iz papirčkov. Sledijo jutranji pogovori, kako so spale, kaj je novega? Je kateri izmed stanovalcev zbolel in ga ni bilo na zajtrk? Kmalu se zatopijo vsaka v svoje delo, ne govorijo dosti. Vse se spremeni, ko vstopi v prostor gospod Janez. Gospod Janez pomaga stanovalkam z njegove enote, dnevno jih vozi na fizioterapijo. Pogosto je dobre volje, zato v sobo vstopi prepevaje:

»Treba ni, treba ni.«

Gospa Jelka se mu takoj pridruži: »Spomladi vse se veseli, ko ptičica prileti...«

Ostale gospe se zasmejijo.

»Če bi bila danes ohcet, bi bili vsi pripravljeni, » se zasmeji gospod Janez in namiguje na nove frizure nekaterih v prostoru.

Gospa Jelka ugotovi: »Ja, luna bo v nedeljo, na vse vpliva.«

Janez: »Na naju ne, na vse druge pa.«

Jelka: »Kaj boš govoril, sem te včeraj do devetih čakala.«

Janez presliši in nadaljuje: »So dobile danes nove uniforme?« (Osebje je dobilo nove delovne obleke.)

V tistem vstopi v prostor fizioterapevtka.

Jelka: »A veš, kaj je rekel Vinko, da nas je hišnik slikal, ko smo hodili okrog hiše?«

Janez: »Mene ni bilo zraven.«

Jelka: »Danes, če bo vedro bo treba iti za race pogledati .A veš, da sem danes kukavico slišala?«

Janez: »Jaz pa še ne.«

Jelka: »Saj je v radiju.« (Smeh) »Kdaj greš domov k ženi?«

Janez: »Moram še poklicati.«

Jelka: »Ah, bo nesrečna, ko bo taka tečka prišla domov.«

Janez: »Doma ne bom tak.«

Jelka: »Imate doma kakšen kozolec?«

Janez: »Ja, samo konjske »deke« ni, da bi se pokril?«

Jelka: »Zdaj si pa mlajši in bolj vroč, ti je pa ja ni treba. Usedi se, da ne boš vrsto delal. Pri nas doma smo bili vsi pobožni, a ne Minka?« (Gospa Minka je njena sokrajanka.)

Janez: »Ja, zdaj hodite samo hinavščino »špilat?«

Minka: »Ja, pobožen so bili.«

V tistem gre mimo po hodniku gospa, ki hodi s pomočjo fizioterapevte.

Janez: »Kako težko je šla. Čuden, da sestre pustijo, da kar peš gre.«

Ko izgineta z vidnega polja.

Jelka: » Saj tam je bila sestra vsega kriva, da se ni poročila. K maši so šli ob desetih in še popoldan, ko je bil nauk. Ta je bila pa tako lepa, pšeničnih las, pa ni smel noben fant priti k hiši.«

Janez: »A so se bali, da bi ji frizuro zmešal?«

Jelka: »Pa bogastvo, bogastvo.«

Minka: »Velik grunt je bil.«

Jelka: »Ja, zdaj je pa vse v drugih rokah. Sestra se tudi ni poročila, potem je pa vse v tuje roke prišlo. Kakor pridobljeno, tako izgubljeno. En grunt so prigoljufal. »

Minka: »Pa, saj je bila tudi mat uboga. Ja, večkrat je tako če sta teta ali stric pri hiši. To škodi.«

Janez: »Jezem sem, ker je vedno treba čakati na dvigalo. Pa se dve vozita gor in dol, kar naprej.«

Ljudmila: » Ja, tista Anča pa Nana, tidve sta najhujši.«

Janez: »Ja, Anča se ves čas rine. »

Minka in Rozka v en glas: »Mene je že tudi povozila.«

Jelka: » Meni je Anča najlonke strgala.«

Janez: » Ja, vse ji je ravno.« Vstane in se odpravi proti vratom.

Rozka: »Adijo!«

Janez : »Srečno pot.« Gospe spet utihnejo in se posvetijo svojem delu.

KAVARNA V AVLI DOMA OB 10.30h:

Okrog klubske mizice sedi več stanovalk, gospa Lenka, gospa Lili, ki rešuje križanko in gospa Darinka, ki se ozira po prostoru.

Zraven akvarija sedi gospa Marija, ki se ne meni za ribice, ampak ritmično potrkava s prsti po kolenih. Pogled upira v tla.

Na invalidskem vozičku v oddaljenem kotu kavarne sedi pri mizi gospod Franc, pije kavo ter pregleduje izpisek iz banke.

Za drugo mizo sedita domski ekonom ter trgovski potnik in usklajujeta naročilo. Za točilnim pultom sloni neka obiskovalka in se ozira po prostoru. Za točilnim pultom sta receptorka in natakarica, zatopljeni sta v zvezek. Receptorka nekaj razlaga, natakarica prikimuje.

Stanovalka se med seboj ne pogovarjajo. Mimo pride gospa Ela in pozdravi gospo Lenko:

»Vidim, da ste boljši.« in se zasmeji.

Gospa Lenka se zdrzne iz svojih premišljevanj in odgovori:

»Ja, tudi v bolnico so me peljali, pa ni nič hujšega. Danes sem boljša.«

Ela: »Skrbelo me je za vas.«

K skupini prisede gospod Janez in pripomni:

»Kaj pa tistale čaka tamle?«

... in pokaže na obiskovalko, ki stoji pri pultu.

»Je bila že v Upravi, pa je nazaj prišla, zdaj pa tamle visi, pa nič ne pije. Le kdo je to?«

... vse stanovalka se zazrejo vanjo. Obiskovalka ne odreagira, niti ne izraža zadrege še naprej sloni in gleda po prostoru.

... in skupina spet utihne. Gospod Janez vstane in gre. ...

ENOTA NAGELJ, dnevni prostor ob 10h:

Gospa Marija sedi na invalidskem vozičku in z roko poskuša nekaj povleči, ne gre ji dobro.

Gospod Marko gleda po prostoru in kliče: »Mama, mama. Kje pa je?«

Z jezikom si liže ustnice: »Mama!«

Gospa Stanislava mu odgovarja: »Mama, bo popoldan prišla. Rekla je, da bo popoldan prišla.«

Gospa Stanislava me opazi: »Rada bi spremenila naslov, pokojninski odrezki prihajajo na star naslov. Potem pa čakam, da mi jih kdo prinese.«

Pokličem socialno delavko, obljubi mi, da takoj pride.

»Mama, mama,« kliče gospod Marko. Gospa Stanislava stopi do njega: »Ni še toliko ura, popoldan pride.

Gospoda Leo in Jaka dremata na počivalniku.

Obiskovalka stopi bliže: »Serviet.«

Stopim do predala in ga ji dam. Zahvali se in odide.

Gospa Stanislava poskuša umiriti gospoda Marka: »Utihnite, pogledajte oba soseda, kako lepo spita.«

Marko: »Jebemti!«

Stanislava: »Kaj pa vam je hudega?«

Marko: »Vse po vrsti.«

Stanislava: »A vam je kaj hudega? Pogledjte, kako lepo skrbijo za vas.«

Na enoto pride socialna delavka, obrne se k gospe Stanislavi: »Želite?«

Stanislava: »Rada bi spremenila naslov.«

Domenita se za spremembo naslova. Gospa Stanislava se zahvali in odide v sobo.

ENOTA VRTNICA, dnevni prostor ob 10.30h

Gospa Slavka kuha kavo, vključen je televizor, TV prodaja.

Pri prvi mizi sedijo gospa Stanka, ki prelistava Dnevnik, gospa Lili in gospod Ferdo gledata v televizijo, gospod Ferdo ob tem cmoklja z usti.

Pri drugi mizi gospa Francka bere časopis, zraven nje sedi gospa Angelca, ki ima prekrizane roke in se ozira po prostoru.

Pri tretji mizi sloni Marica in zaspano gleda predse.

Slavka odnese skodelico kave do gospe Marije in ji postreže. Le ta se ji zahvali. V tistem se pripelje z vozičkom gospa Mimi, gospa Slavka jo prestreže in vpraša: »Boste šli k mizi?«

»Ne, v sobo bi šla. Prinesite mi...« hoče povedati, do konca, vendar jo gospa Slavka prekine:

»Ne morem v sobo, ker ravno pomivajo, je mokro.« Zapelje jo k njeni mizi. Pri mizi pri vhodu

na oddelek sedi gospod Janez, usta ima na široko odprta. Gleda po prostoru. Zraven njega gospa Marija pije kavo.

Angelca na ves glas kihne. Gospa Francka ji reče: » Na zdravje!«

Angelca: »Hvala.«

Tik ob oknu sedi gospa Ferdinanda gleda v park, vsake toliko časa si podpre glavo, pred njo stoji steklenica z Donatom. Marica za mizo zaspi.

Gospod Janez začne na ves glas jokati, nato na hitro utihne, tako kot je začel.

Na enoto se pripelje gospod Jože, namrščenega pogleda. Iz hodnika se zasliši bolničarke, kako se nekaj pogovarjajo. Ena izmed bolničark opazi, da se Janez joka. Ogovori ga: » Zakaj jokate?«

Na zofi sedi Angela in spregovori: »Črn kruh moram jesti, ker imam sladkorno.«

Nadaljuje gospa Karla: Nimate diete.«

Angelca: »Ja, imam jo.«

Karla nadaljuje: »Križ me boli.« Ostale gospe ji ne odgovorijo. Vsak stavek, ki ga kdo izreče nekje obvisi v zraku. Spontanega pogovarjanja skorajda ni.

ENOTA VRTNICA – pleteni stoli na koncu hodnika ob 10.30h

Za klubsko mizico sedi gospa Alojzija gleda skozi okno. Z roko si podpira glavo. Vsake toliko časa pogleda po prostoru, nato spet čez okno.

ENOTA LOKVANJ, dnevni prostor ob 9.30h

Gospa Marija sedi pri mizi, z glavo je naslonjena na mizo in spi.

Gospa Zofka si podpira glavo in nepremično gleda predse, videti je da nekaj premišljuje. Mimi prebira Delo. Ančka se pripelje z vozičkom v dnevni prostor in bolj sama zase reče: » Ne bom šla na sestanek, včasih sem šla, pa sem kaj rekla, pa so vsi po meni udarili. Ne grem več! Kje je Ota?«

Nihče ji ne odgovori.

Zapelje se po hodniku in reče: »Sem mislila, da je v sobi. Grem pogledati.«, se odpelje.

Strežnica gre mimo, se umakne Ančki. Mimi pri prebiranju časopisa prične kihati in kašljati. Iz daljave se zasliši glasno petje. Ančka se pripelje nazaj. Odvrže jopico na zofo. Vrata se odprejo in pride Ota: »Tebe je treba obdariti, enaintridesetega februarja boš dobila nagrado od mene, se boš še dolgo smejala...«

Ančka: »Pelji me na fizioterapijo!«

Ana: »Mene daj prvo obleči.«

Ota se skloni in iz žepa ji pade jabolko. Iz ust ji izleti: »Ti prasica, ti.« Pobere jabolko. Stopi do kuhinjskega pulta in ga opere. Prične ga jesti. Ogleduje po prostoru. Ančka ponovi: »Pelji me na terapijo.«

Ana reče: »Ne, naprvo mene obleči.«

»Tebe oblečem, njo peljem.« Ota prične oblačiti Ančko, ko jo obleče prime za Anin voziček in se odpeljeta skozi vrata.

ENOTA MAVRICA, dnevni prostor ob 9.45

Gospa Martina stoji pri mizi in prelistava Delo. Gospod Anton vstopi v prostor in se z rokami oprtimi v bok sprehaja. Opazi me in takoj začne: »Ljudje ne bodo mogli po stopnicah. Ne vem, kako jih boš peljala v knjižnico? Jaz bom že prišel. Drugi pa....« Odgovorim, da ga naj ne skrbi, da je že vse urejeno. V tistem me gospa Martina opazi: »O, lej jo. Počakaj, ti bom nekaj pokazala.« Hitro stopi do svoje sobe in se vrne z lončnico, ki je posajena v zanimiv lonček v obliki gosaka, ki mu bingljajo noge.

Opravičuje se: »Veš, oprost, ker te motim. Tole sem dobila od nečakinje. A ni lušten.«

Strinjam se, da je res luštkan. Skupaj ga občudujeva. Pristopi še gospod Anton in se na ves glas zasmehi in odide. Po hodniku pride gospa Zefka in se usede v gugalniku čisto blizu mene. Občutek imam, da si želi moje bližine. Prične se gugati. Ne govori. Tako sediva, nobeni se ne zdi potrebno spregovoriti. Okrog naju se širi poseben mir. Gospa Martina odide v sobo. Zdaj iz svoje sobe pride gospod Ivo. Stopi do mize, kjer je poprej brala Martina in prične z branjem časopisa. Nisem prepričana, da naju je opazil. Zatopi se v branje.

ENOTA CIKLAMA OB 9.45

Dve gospe sedita za mizo. Pred njima je pladenj z džezvo kave in tri skodelice. Dve sta že natočeni, tretja je prazna. Na pladnju so poleg kave še piškoti, krekerji in bobi palčke. Gospe kramljata.

Gospa Sonja pravi: » Zdaj vsak dan skupaj popijemo kavo. Prej, ko je bil še mož živ, nisem imela nobenega časa. Nemiren je bil, kar naprej je hotel, da sem ob njem. Cel dan sem ga vozila z vozičkom, zdaj sem, zdaj tja. Vse me je že bolelo.«

Marija: »Ja, mene tudi vse boli. Boli me hrbtenica, noge, še podplati me bolijo. Ponoči se prebudim in me tako bolijo podplati, da ne morem spati. Potem pa imam eno mazilo in se z njim namažem. Pomaga mi, po njem takoj zaspim.«

Gospa Adela vstopi v prostor, se usede in reče:

» Zdaj sem opravila.«

Sonja ji natoči kavo. Adela ne govori dosti.

Marija nadaljuje: »Ko sem prišla v dom sem bila še kar. Zdaj pa opažam, da sem čez dalje bolj zanič. Pa ne smem preveč jamrati, potem bom not padla, pa bom sam jamrala, to pa ni dobro.«

Sonja se strinja: »Jamrati, ni dobro. Imam pa rada čips, nekaj ga je še, če boste jedli.« Ponudi nam čips.

Marija: » Jutri so pevske vaje, tja bom šla. Nastopat pa ne grem, tle že v jedilnico grem peti, kam drugam pa ne. Sem se tako odločila.«

Enota GRAJSKE GOSPE ob 10h:

Gospe posedajo na zofi, pred njimi je mizica s časopisi, v kotu je kletka z morsko prašičko Miško.

Micka: »Zaspana sem, celo noč sem seksala.«

Marta:« Kaj boš ti seksala, nimaš s kom?«

Micka:« Terapijo imam še enkrat.«

Darka: »Novi Vikend je.« Pokaže na mizico. V roki drži čevljev in ga odloži na zofo.

Marta: »Vikend bi pogledala.«

Darka:« Martinov glas je. Sem ga že prebrala. O nas piše.«

Micka: » Ste videle P....., ima rit za bika ubit. Je rekla, da bi jerbala po Janezu, ki ji je kavo kuhal . Socialno delavko je šla vprašat, če bo kaj dobila po njem?

Vse se zasmejijo.

Marta:» Baba trapasta, kako more pomisliti, da bo jerbala po njem, ko pa ji je samo kavo kuhal.«

Darka: » Ko sem morala v dom sem tulila. Zdaj sem pa že pet let tle. Sem prejšnji mesec dobila rožo in priznanje. Ste brale od tistega Črnogorca, Indijanca?«

Marta: »Kakšnega Indijanca, Indijca. V Oni je bilo.«

V tistem pride po hodniku Ana. Pri hoji se drži za ograjo. Sliši pogovor in spregovori:» Ja, je ena naša soseda vzela za moža Kitajca. So ji doma branili je oče branil, pa mama tudi. Nič se ji ni dalo dopovedati, pa je šla z njim. Deset otrok je z njim imela, pa mu je ušla. Otroke pa tam pustila. Pa je prišla nazaj, pa jo tudi oče ni maral več vzeti. Je rekel, kar nazaj k otrokom pejt. Pa ni šla. Hodi sem in tja, otroci so pa pri njem. Ni to dober. Pa nič se ji ni dalo dopovedati.«

ENOTA GRAJSKE GOSPE, dnevni prostor ob 11h:

Vključen je televizor, gospa Rozalija sedi na vozičku, pred njo na mizici je postavljena skodelica s čajem. Gleda nekam predse. Gospa Ana je obrnjena proti televizorju, vendar ni opaziti, da bi spremljala program, ves čas premika roke in jih trese. Na programu je dokumentarna oddaja o polžih.

Gospa Agnes se ozira po prostoru in ima številne vzgibke. Gospa Marija ne gleda televizije, cmoklja z usti. Zazvoni telefon....

ENOTA SPOMINČICE, dnevni prostor ob 9h:

Radio na glas igra rock. Gospe sedijo okrog mize. Gospa Manca se sprehaja po prostoru: »Ha, ha, mami.«

Varuhinja prinese podlage za barvanje in barvice. Gospe Jana in Mici pričneta z barvanjem. Barvata natančno. Gospa Rajka pride do mize in opazi barvice, usede se in začne z risanjem. Za mizo pri vratih sedijo Magda, ki sloni na mizi in zeha. Varuhinja jim prinese kocke. Gospa

Barbka se takoj iztegne in jih prične zlagati. Drugi dve gospe se ne zmenita zanje. Gospa Minka drži roke prekrižane in nekaj mrmra. Gospa Jana prične pripovedovati: »Brez očal sem. Ponoči so prišli in mi jih pobrali!«

Zdaj se iz ozdaja zasliši italijanska kancona: »Nono, nono...«

Gospa Mimi in Ana zlagata like v sestavljanko, zraven njiju sedi Ivka, k sebi stiska plišasto opico in kašlja.

Gospa Marja sedi prekrižanih rok, ko ji varuhinja prinese revijo, naj jo pogleda, nekaj potihoma zagode, spremeni pogled, zdaj gleda zastrašujoče. Gospe Ani sestavljanka ne gre preveč dobro od rok, obrača like in se smeje:

«Ne gre, ne gre....«

Varuhinja ugasne radio in se prične pogovarjati. Gospa Ana se spominja:

»Krave sem pasla, pa brovke.«

Varuhinja: »Kaj so to brovke?«

Odgovori Marta: »To so ovce.«

Ana: »Ja, ovce, so. Pela sem, ko sem ovce pasla.«

»Katero pesem ste peli, ko ste pasli?« jo sprašuje varuhinja.

»Ne vem več. Tole ne znam...« pokaže na sestavljanko. »Peli smo, peli.«

Ves čas po prostoru hodi Manca od mize do mize in ogovarja: »Ja, ja.«

Gospa Alojzija navija volno, ne govori.

Gospa Ivanka poboža varuhinjo po laseh, ta jo vzpodbujata: »Z levo roko me pobožajte!«

Gospa počasi izteguje roko in jo boža po laseh: »Ja, siva si.«

»A sem stara? Kaj je sive barve v naravi?«

»Jesen,« odgovori gospa Tina.

»Kaj je sive barve?« Pokaže na gospo Petro. »Kako je oblečena?«

»Ja, pulover ima.«

»Krava je tudi sive barve. Pa zajček tudi.« se oglasi Ana.

Tina nadaljuje: »Tudi kuna je siva. Pa prašiči so sivi. Pa zajci.«

Spet pride mimo Manca in reče: »Ne, ne, ne.« in se smeji. Gospa Angelca gleda vstran: »Tudi kakšna jopica je siva.«

Bolničarka pripelje gospo Francko v dnevni prostor. Gospa se je okopala, lepo je počesana in urejena. Angelca jo pozdravi: »O naša je prišla.«

ZAHVALE

Iskreno se zahvaljujem mentorici doc. dr. Vesni Leskošek, za strokovno pomoč, vse nasvete in vzpodbude pri pisanju diplomskega dela.

Nadalje gre zahvala gospe direktorici Doma Tisje Vidi Lukač za izkazano zaupanje in pomoč pri študiju.

Zahvaljujem se tudi moji družini, možu in otrokoma, ki so bili zaradi študija večkrat prikrajšani.